Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφος

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΑΙΓΝΙΑ ΙΣΧΥΟΣ: ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΟΥ ΡΩΣΟ-ΟΥΚΡΑΝΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΧΡΙΣΤΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2025

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΑΙΓΝΙΑ ΙΣΧΥΟΣ: ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΟΥ ΡΩΣΟ-ΟΥΚΡΑΝΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Διπλωματική Εργασία η οποία υποβλήθηκε προς απόκτηση του εξ αποστάσεως μεταπτυχιακου τίτλου σπουδών στις Διεθνεις Σχεσεις, Στρατηγική & Ασφάλεια στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφος

ΧΡΙΣΤΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2025

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright © Όνομα επίθετο φοιτητή, έτος κατάθεσης Διπλωματικής Εργασίας

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της Διπλωματικής Εργασίας από το Πανεπιστημίου Νεάπολις δεν υποδηλώνει απαραιτήτως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Πανεπιστημίου.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Περίληψη **1**
Abstract **2**
1. Εισαγωγή **1**
1.1 Κεντρικό Επιχείρημα και Δομή 1
1.2 Ισχύς και Αρχές των θεωρήσεων των Διεθνών Σχέσεων 4
1.2.1 Ρεαλισμός 4
1.2.2 Φιλελευθερισμός 7
1.2.3 Κονστρουκτιβισμός 8
2. Ιστορικό Πλαίσιο των Ρωσο-Ουκρανικών Σχέσεων **10**
3. Βασικοί Παράγοντες της Ρωσο-Ουκρανικής Σύγκρουσης **18**
3.1 Η Γεωγραφία της Περιοχής 18
3.2 Πληθυσμιακοί Παράγοντες 19
3.3 Οικονομικοί Παράγοντες 20
4. Ο Ρωσο-ουκρανικός Πόλεμος υπό το πρίσμα των Θεωρήσεων **23**
4.1 Η Οπτική του Νεορεαλισμού & Νεο-κλασσικού Ρεαλισμού 23
4.1.1 Νεορεαλισμός 23
4.1.2 Νεοκλασσικός Ρεαλισμός 25
4.2 Η Φιλελεύθερη Οπτική 27
4.3 Η Κονστρουκτιβιστική Οπτική 29
5. Συζήτηση & Συμπέρασμα **33**
Βιβλιογραφία **37**

Σελίδα Εγκυρότητας

Ονοματεπώνυμο Φοιτητή/Φοιτήτριας: Χρίστος Κωνσταντινίδης

Τίτλος Διπλωματικής Εργασίας: Παίγνια Ισχύος: Τα αίτια του Ρωσο-Ουκρανικού Πολέμου

Η παρούσα Διπλωματική Εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο των σπουδών για την απόκτηση εξ αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις και εγκρίθηκε στις ….…… [ημερομηνία έγκρισης] από τα μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής.

Εξεταστική Επιτροπή:

Πρώτος επιβλέπων (Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφος)……[ονοματεπώνυμο, βαθμίδα, υπογραφή]

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: ……[ονοματεπώνυμο, βαθμίδα, υπογραφή]

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: ……[ονοματεπώνυμο, βαθμίδα, υπογραφή]

Περίληψη

Η Ρωσική εισβολή του 2022 λειτούργησε ως καταλύτης για ένα πλήθος εξελίξεων σε παγκόσμιο επίπεδο, διαχέοντας οικονομική, πολιτική και γεωπολιτική αστάθεια σχεδόν σε όλες τις ηπείρους. Μερικοί μελετητές την χαρακτηρίζουν ως σημείο καμπής που έθεσε τα γρανάζια της ιστορίας και πάλι σε κίνηση. Ίσως όμως τα πράγματα να μην είναι έτσι και η Ρωσική εισβολή να μην είναι το αίτιο για τις εξελίξεις που λαμβάνουν χώρα στο σύγχρονο διεθνές σύστημα αλλά μια εκδήλωση των μηχανισμών που καθορίζουν την πορεία των εθνών στο χθες και στο σήμερα. Η παρούσα εργασία λοιπόν εξετάζει το Ρωσο-Ουκρανικό ζήτημα, από τον μεσαίωνα μέχρι και σήμερα, μέσα από την ιστορική, γεωγραφική, οικονομική, πληθυσμιακή και πολιτική πραγματικότητα της περιοχής, και στην συνέχεια την αντιπαραθέτει έναντι των υποθέσεων των τριών κυρίαρχων σύγχρονων θεωρήσεων των διεθνών σχέσεων - Φιλελευθερισμό, Κονστρουκτιβισμό και Ρεαλισμό (Νεοραλισμός και Νεοκλασικός Ρεαλισμός), σε μια προσπάθεια να διαπιστώσει τα αίτια του πολέμου και να αναδείξει, στον βαθμό που αυτό είναι δυνατόν, την θεώρηση αυτή που ίσως να περιγράφει καλύτερα τις διεθνείς πραγματικότητες. Το συμπέρασμα της εργασίας είναι πως το Ουκρανικό ζήτημα είναι για την Ρωσία υπαρξιακής σημασίας, πράγμα το οποίο παρατηρείται μέσα από την προθυμία της Ρωσίας να ακολουθήσει ακόμη και τον δρόμο της αμοιβαίας καταστροφής, μέσα από την χρήση πυρηνικών όπλων. Σε αυτά τα πλαίσια, το Ρωσο-Ουκρανικό ζήτημα ερμηνεύεται καλύτερα μέσα από την ανάλυση των Νεορεαλιστών, οι οποίοι το εξετάζουν ως μια εκδήλωση του ανταγωνισμού δύο μεγάλων δυνάμεων. Οι υποθέσεις των υπολοίπων θεωρήσεων, αν και έχουν βάση, εντούτοις αδυνατούν να εξηγήσουν τον λόγο για τον οποίο η Ρωσία είναι διατεθειμένη να φτάσει μέχρι και τον πυρηνικό πόλεμο, ενώ δεν εξετάζουν κριτικά και δεν ερμηνεύουν την συμπεριφορά του δυτικού συνασπισμού στην Ρωσο-Ουκρανική σύγκρουση. Σε αυτά τα πλαίσια, η εργασία χωρίζεται σε πέντε κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο αποτελεί μια εισαγωγή στα ζητήματα τα οποία παρουσιάζει και εξετάζει η παρούσα μελέτη. Το δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζει το ιστορικό πλαίσιο του Ρωσο-Ουκρανικού ζητήματος. Το τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζει την γεωγραφική, πληθυσμιακή και οικονομική πραγματικότητα της περιοχής. Το τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζει και αναλύει τις υποθέσεις των τριών θεωρήσεων αναφορικά με τα αίτια του Ρωσο-Ουκρανικού πολέμου. Τέλος, στο έκτο κεφάλαιο σχολιάζονται και αναλύονται οι υποθέσεις των θεωρήσεων, και το συμπέρασμα της παρούσας μελέτης.

Abstract

The Russian invasion of 2022 was instrumental for various political developments around the world, disseminating economic, political and geopolitical crises to almost all continents. Some academics characterize it as a turning point that set the gears of history in motion once again. Perhaps though, things might be slightly different and Russian invasion might not be a cause for these developments but a manifestation of the mechanisms that determine the fate of nations, in the past and in the future. Current thesis endeavours to examine the Russo-Ukrainian conflict through the history of the region from medieval ages to contemporary times and through the geographic, economic and political realities of the region, followed by the cross examination of the hypothesis of the major schools of thought if International Relations - Liberalism, Constructivism and Realism (Neorealism & Neo-classical realism), in order to unveil the causes of the war and to elect, to the extent this is possible, the theory that may explain best the realities of international politics. The conclusion of this thesis is that the Ukrainian issue is indeed of existential importance for Russia, as this is elaborated by the fact Russia is willing even to enter a nuclear conflict under a scenario of mutual destruction, relating to Ukraine. Under this context, the Russo-Ukrainian issue is explained best by the perspective of the Neorealists, who examine the issue under the scope of the competition of two great powers. The hypothesis of the other perspectives, though they possess a certain measure of validity, do not explain why Russia is willing to escalate to such an extent as a nuclear war, while at the same time they fail to explain the behavior of western block in the case of Russo-Ukrainian conflict. Thesis is structured in five chapters. First chapter is an introduction to the issues that the thesis examines. Second chapter describes the historical context of the Russo-Ukrainian issue. The third chapter presents the geographic, populational and economic realities of the region. Fourth chapter introduces the hypothesis of the three major theories of international relations relating to the Russo-Ukrainian conflict. Fifth and final chapter cross-examines the hypothesis and presents the conclusion of the thesis.

1. Εισαγωγή

1.1 Κεντρικό Επιχείρημα και Δομή

Ο σκοπός της ερευνητικής εργασίας είναι η διερεύνηση των αιτιών της Ρωσο-Ουκρανικής σύγκρουσης, με χρήση και σύγκριση των θεωρήσεων των Διεθνών Σχέσεων. Πιο συγκεκριμένα, οι επιμέρους στόχοι της εργασίας είναι να εξεταστούν τα γεγονότα πριν και μετά της Ρωσικής εισβολής στην Ουκρανία, να αναλυθούν με βάση τις υπάρχουσες κύριες θεωρίες διεθνών σχέσεων και να εντοπιστούν τα πραγματικά αίτια του πολέμου. Μέσα από αυτή την μελέτη, σκοπός είναι να αναδειχθεί, κατά το δυνατόν, ο κανόνας με βάση τον οποίο εξελίσσονται τα ιστορικά γεγονότα στην διεθνή πολιτική. Οι βασικές θεωρίες που θα παρουσιαστούν και θα αντιπαρατεθούν με τα γεγονότα των Ρωσο-Ουκρανικών σχέσεων, είναι η Φιλελεύθερη θεωρία, η θεωρία του Κονστρουκτιβισμού και ο Ρεαλισμός (Νεορεαλισμός και Νεο-κλασσικός Ρεαλισμός).

Τα βασικά ερευνητικά ερωτήματα που θα εξετασθούν, είναι: α) ποια η γενεαλογική σχέση των δύο εθνων και ποια η σημασία της, β) ποια η θέση των δύο κρατών στην διεθνή πολιτική και ποια η σημασία των εθνικών χαρακτηριστικών στην κρατική πολιτική τους, γ) ποιά έτερα συμφέροντα υπάρχουν στην περιοχή της Ουκρανίας και ποιό είναι το κίνητρο πίσω από το ενδιαφέρον της Δύσης για την διένεξη αυτή, δ) ποιές είναι οι διεθνείς εξελίξεις που επέτρεψαν ή οδήγησαν στον Ουκρανικό εμφύλιο και στην Ρωσική εισβολή, ε) υπάρχει μεταβολή του διεθνούς συστήματος και επηρεάζονται οι διακρατικές σχέσεις από τις μεταβολές του διεθνούς συστήματος;

Οι λόγοι για την επιλογή των Ρωσο-Ουκρανικών σχέσεων ως το επίκεντρο της μελέτης, είναι οι εξής:

Ο πρώτος λόγος είναι το μέγεθος του γεγονότος και οι επιπτώσεις του. Όπως αναφέρουν οι Costa & Martínez Blanc (2024: 24), ο Ρωσο-ουκρανικός πόλεμος είναι ένα γεγονός κοσμο-ιστορικής σημασίας, το οποίο έθεσε τα γρανάζια της Ιστορίας σε επανεκκίνηση - αν και αυτά μάλλον δεν είχαν σταματήσει ποτέ, όπως προσθέτουν. Το μέγεθος των επιπτώσεων του γεγονότος αυτού στις διάφορες διαστάσεις του υπάρχοντος διεθνούς συστήματος, όπως π.χ. στο παγκόσμιο εμπόριο, τις τεχνολογίες και παγκόσμιο πολιτισμό, καθώς επίσης και οι επιπτώσεις στις πολιτικές ηγεσίες των κρατών και στο κύρος και την λειτουργία των διεθνών

οργανισμών, όπως ο ΟΗΕ και το Διεθνές Δικαστήριο, μας δείχνουν πως το γεγονός αυτό είναι σημείο ιστορικής καμπής. Ο δεύτερος λόγος αφορά το γεγονός πως ο πρωταίτιος του πολέμου δεν είναι οι ΗΠΑ, οι οποίες τα τελευταία 30 έτη παρουσιάζονταν να κατέχουν το προνόμιο του μονοπωλίου στην έναρξη διακρατικών πολέμων, αλλά μια ανταγωνιστική δύναμη - η Ρωσία, πράγμα το οποίο θέτει ένα επιπλέον ερώτημα περί της "αθανασίας" του υπάρχοντος διεθνούς συστήματος, που μέχρι και το πρόσφατο παρελθόν αποτελούσε μια βεβαιότητα, τουλάχιστον για τους θεωρητικούς της φιλελεύθερης σχολής σκέψης. Τέλος, ο τρίτος λόγος αφορά το πλήθος και την ποικιλία των βιβλιογραφικών πηγών στο γεγονός, τα αίτια και τις επιπτώσεις του. Η Ρωσο-ουκρανική σύγκρουση δεν είναι ένα γεγονός το οποίο έφερε την ακαδημαϊκή κοινότητα προ εκπλήξεως. Έχουν προηγηθεί η Πορτοκαλί επανάσταση, τα γεγονότα του Euromaidan ο Ουκρανικός εμφύλιος και η κατάληψη της Κριμαίας από την Ρωσική Ομοσπονδία. Μάλιστα, μερικά χρόνια πριν λάβουν χώρα αυτά τα γεγονότα, ο John Mearsheimer στο άρθρο του "The Case for a Ukrainian Nuclear Deterrent."(1993) και ο Samuel Huntington στο περίφημο έργο του "Clash of Civilizations" (1997: 37), προέβλεπαν την Ρωσο-ουκρανική σύγκρουση, αν και από διαφορετικές αφετηρίες.

Ωστόσο, παρόλη την σημασία του Ρωσο-ουκρανικού πολέμου για την εξέλιξη της Ιστορίας, η αντιπαράθεση της πραγματικότητας του με τις θεωρίες των Διεθνών Σχέσεων δεν είναι απλή. Τούτο ισχύει διότι οι θεωρίες των Διεθνών Σχέσεων δεν διαφωνούν αποκλειστικά στα συμπεράσματά τους και στις προτάσεις τους, αλλά τουναντίον, ως επι τω πλείστων διαφωνούν ως προς αυτά διότι διαφωνούν στην μεθοδολογία του αντικειμένου. Οι μεν ρεαλιστές και ένα μεγάλο μέρος των φιλελευθέρων ακολουθούν την εμπειρική μέθοδο, της οποίας οι βασικές υποθέσεις είναι πως: α) οι διεθνείς σχέσεις καθορίζονται από μια αντικειμενική πραγματικότητα, η οποία είναι ανεξάρτητη του ερευνητή, β) οι θεωρίες των Διεθνών Σχέσεων οφείλουν να είναι επαληθεύσιμες, γ) οι θεωρίες κρίνονται από την προβλεπτική τους εγκυρότητα και δ) η θεωρία πρέπει να καταλήγει από τις ειδικές περιπτώσεις σε γενικά συμπεράσματα. Από την άλλη, αρκετοί εκ των φιλελευθέρων και των κονστρουκτιβιστών ακολουθούν την ερμηνευτική μέθοδο, της οποίας η βασική υπόθεση είναι πως η πραγματικότητα δεν είναι ανεξάρτητη του ερευνητή αλλά αντιθέτως, είναι (ως έναν βαθμό) εξαρτημένη από αυτόν. Υπό αυτή την οπτική, ούτε η προβλεπτική εγκυρότητα των θεωριών είναι ικανό κριτήριο για την αποδοχή μιας θεωρίας, ούτε η επαληθευσιμότητα της είναι ένα από τα ζητούμενα των κοινωνικών επιστημών και δη των Διεθνών Σχέσεων (Lamont 2022).

Ο διχασμός αυτός πιθανόν είναι και το κύριο αίτιο για το φαινόμενο που παρατηρούν οι Costa & Martínez Blanc (2024), η συζήτηση γύρω από τα αίτια, τις επιπτώσεις και τις προτάσεις

σχετικά με την εν εξελίξει Ρωσο-Ουκρανική σύγκρουση, να γίνεται εν είδη θεωρητικού μονολόγου, σε πλαίσια μάλλον περισσότερο δήλωσης πίστης στα θεωρητικά παραδείγματα της σχολής σκέψης που ασπάζεται ο εκάστοτε ερευνητής, παρά σε πλαίσια αντιπαράθεση και διαλόγου μεταξύ των αντίπαλων θεωρητικών στρατοπέδων. Κατά τους ίδιους, από το πλήθος των άρθρων που εξέτασαν, σχεδόν κανένα άρθρο δεν αναφέρεται σε έτερες θεωρίες από αυτή στην οποία βασίζεται ο ερευνητής, παρά ελαχίστων εξαιρέσεων, οι οποίες μάλιστα προέρχονται αποκλειστικά από την ρεαλιστική πλευρά.

Το ερώτημα που προκύπτει λοιπόν εκ των ανωτέρω, είναι πως θα προσεγγιστεί η ανάλυση και εξέταση των θεωρητικών υποδειγμάτων μέσα από την Ρωσο-ουκρανική σύγκρουση, όταν οι ίδιες οι θεωρίες προτάσσουν διαφορετικά κριτήρια για την αποδοχή ή όχι του παραδείγματός τους, και ειδικότερα όταν η μια απορρίπτει την ίδια την έννοια της αντικειμενικότητας της πραγματικότητας; Η απάντηση είναι πως οι θεωρίες θα πρέπει να εξεταστούν ως προς τις ίδιες τους τις υποθέσεις και αρχές.

Στην συνέχεια του παρόντος κεφαλαίου, ακολουθούν τέσσερα ακόμη κεφάλαια, τα οποία έχουν ως εξής: Στο 2ο κεφάλαιο παρουσιάζεται ένα συνοπτικό ιστορικό των Ρωσο-Ουκρανικών σχέσεων από τον μεσαίωνα μέχρι σήμερα. Στο 3ο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι (πιθανοί) παράγοντες που είτε οδήγησαν στην σύγκρουση, είτε καθορίζουν την εξέλιξη της σύγκρουσης. Στο 4ο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι οπτικές αυτών των θεωρήσεων σχετικά με τα αίτια της Ρωσο-Ουκρανικής σύγκρουσης. Στο 5ο και τελευταίο κεφάλαιο εξετάζονται κριτικά οι οπτικές των θεωρήσεων, καθώς επίσης και τα συμπεράσματα της παρούσας μελέτης.

Σκοπός του δεύτερου κεφαλαίου είναι να εξεταστεί η πορεία προς την Ρωσο-Ουκρανική σύγκρουση και να διαπιστωθούν οι εθνολογικές και πολιτικές διεργασίες που προηγήθηκαν της σύγκρουσης. Η ανάλυση αυτή είναι σημαντική για την εξέταση των υποθέσεων των θεωρήσεων, ειδικότερα για τα ζητήματα του από που και πότε ξεκίνησε η σύγκρουση, από που απορρέουν τα αφηγήματα αμφότερων των λαών, καθώς επίσης και για την συμπεριφορά της μιας και της άλλης πλευράς. Από την άλλη, στο τρίτο κεφάλαιο εξετάζονται οι παράγοντες της γεωγραφίας, του πληθυσμού και της οικονομίας. Σκοπός αυτής της ανάλυσης είναι να εξεταστούν στην συνέχεια, σε συνδυασμό με την ιστορία των σχέσεων των δύο λαών, οι υποθέσεις των θεωρήσεων που αφορούν τα ταυτοτικά ζητήματα, τις επιδιώξεις και τους φόβους της Ρωσίας, καθώς επίσης και τις οικονομικο-κοινωνικές μεταβολές που έλαβαν χώρα μετά την διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης.

1.2 Ισχύς και Αρχές των θεωρήσεων των Διεθνών Σχέσεων

1.2.1 Ρεαλισμός

Ο Ρεαλισμός είναι κατά γενική ομολογία η πιο επιδραστική θεωρία των διεθνών σχέσεων και εν γένει των πολιτικών επιστημών. Εν αντιθέσει με τον Φιλελευθερισμό, εκφράζει μια απαισιόδοξη οπτική έναντι της ανθρώπινης φύσης. Στηριζόμενη στις θέσεις του Νίκολο Μακιαβέλι, θεωρεί πως ο άνθρωπος χαρακτηρίζεται από μια αδιάκοπη δίψα για εξουσία και πλούτη. Κατ' επέκταση, αφού ο άνθρωπος είναι το βασικό κύτταρο της πόλης και του κράτους, το χαρακτηριστικό αυτό κληρονομείται στην πόλη και το κράτος, και άρα όπως οι σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων είναι εφήμερα φιλικές και ανεκτικές αλλά κατ' ουσίαν και διαχρονικά ανταγωνιστικές, έτσι και οι σχέσεις των κρατών είναι ένας αδιάκοπος αγώνας για εξουσία και πλούτη.

Στις διεθνείς σχέσεις, ο Ρεαλισμός στηρίζεται στις εξείς τέσσερις υποθέσεις (Antunes & Camisão, 2017):

- Το κράτος είναι ο κύριος δρών
- Το κράτος είναι ένας ενιαίος δρών, όπου οι επιμέρους εθνικές μονάδες(π.χ. πολίτες) δρούν υπέρ αυτού και υπό αυτού.
- Οι λήπτες αποφάσεων είναι ορθολογικοί δρώντες και δρούν υπέρ του κρατικού συμφέροντος.
- Το διεθνές σύστημα είναι άναρχο, αφού δεν υπάρχει υψηλότερος δρών από το έθνος κράτος.

Κατά τους ρεαλιστές, οι ανωτέρω υποθέσεις είναι παρατηρήσιμες και επαληθεύσιμες από την εξέλιξη της ιστορίας στο παρελθόν και στο παρόν. Ως εκ τούτου, η ρεαλιστική σχολή σκέψης ακολουθεί κατά κανόνα τον Εμπειρισμό και δεν υπεισέρχεται σε διερεύνηση των ιδιαίτερων ταυτοτικών ιδιαιτεροτήτων των κρατικών οντοτήτων ή των ηγετών τους. Τουναντίον, για αυτούς αυτές οι ιδιότητες έχουν νόημα μόνον στον βαθμό που συμβάλουν στην σκληρή ισχύ των κρατών.

Μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, η άποψη πως τα κράτη δρουν με γνώμονα την διατήρηση και την αύξηση της ισχύος τους, όπως ορίζει ο ρεαλισμός, γνώρισε σημαντικότατη

επιρροή, εν αντιθέσει τις πιο ηθικιστικές και ιδεαλιστικές απόψεις που αντιμετωπίστηκαν ως οδηγοί προς την διάβρωση και την καταστροφή των κρατών που ενδεχομένως να τις ενστερνίζονταν.

Η άνθιση αυτή της ρεαλιστικής βιβλιογραφίας, εν τέλεις οδήγησε σε δύο νέα ρεύματα ρεαλιστών θεωρητικών, τα οποία ονομάστηκαν Νεοκλασικός Ρεαλισμός και Νεορεαλισμός. Ο Νεορεαλισμός ή Δομικός Ρεαλισμός με την σειρά του χαρακτηρίζεται από δύο κύρια ρεύματα, τον Αμυντικό Νεορεαλισμό Kenneth Waltz και τον Επιθετικό Ρεαλισμό του John Mearsheimer. Ο Νεοκλασσικός ρεαλισμός ασχολείται κυρίως με τα εσωτερικά στοιχεία των κρατών, ενώ ο Νεορεαλισμός ασχολείται με την δομή του συστήματος (Μικέλης & Τρούλης, 2015). Ο Νεορεαλισμός ειδικότερα δεν βασίζεται σε υποθέσεις περί της ανθρώπινης φύσης, αλλά σε υποθέσεις επί των αναγκαιοτήτων του διεθνούς συστήματος. Κατά τους ίδιους, τα κράτη ετεροκαθορίζονται από το διεθνές σύστημα και η δράση τους εντός αυτού ορίζεται από την σχετική τους ισχύ έναντι των υπολοίπων (Antunes & Camisão, 2017).

Κατά τον Αμυντικό Ρεαλισμό, ο βασικός σκοπός των κρατών είναι η επιβίωση, αφού αυτή είναι η αναγκαία συνθήκη για την επίτευξη οποιουδήποτε άλλου σκοπού. Η επιδίωξη αυτή οδηγεί το διεθνές σύστημα σε κατακερματισμό μεταξύ πόλων/κρατών, των οποίων τα όρια καθορίζονται από την μεταξύ τους ισορροπία ισχύος. Τα κράτη, ως ορθολογικοί δρώντες, διαβλέπουν στην σταθερότητα του συστήματος τις συνθήκες αυτές που διασφαλίζουν την επιβίωσή τους και ως εκ τούτου οι δράσεις τους αποσκοπούν ακριβώς προς την εξασφάλιση της σταθερότητας του. Κατά κανόνα, οι μεγάλες δυνάμεις προτιμούν την εξισορρόπηση διότι οι ίδιες κινδυνεύουν από υπερεξάπλωση και αντισυσπειρώσεις άλλων κρατών, οι οποίες μπορούν να τις απειλήσουν. Όταν τα κράτη δρουν διαφορετικά, αυτό συμβαίνει διότι η γραφειοκρατική δομή των κρατών αντιλαμβάνεται λανθασμένα το ορθολογικό κριτήριο (Μικέλης & Τρούλης, 2015: 38).

Ο Επιθετικός Ρεαλισμός απορρέει από το εύλογο ερώτημα προς τους Αμυντικούς Ρεαλιστές, σχετικά με το πως τα κράτη μπορούν να εξακριβώσουν πως η επιβίωσή τους είναι διασφαλισμένη. Από την στιγμή που αυτά δεν δύνανται να το πράξουν αυτό, τότε η αβεβαιότητα μπορεί να προσπεραστεί μόνο με έναν τρόπο - δια της μεγιστοποίησης της ισχύος τους. Κατά τον Επιθετικό Ρεαλισμό λοιπόν, τα κράτη επιδιώκουν μεν διακαώς την επιβίωσή τους, αλλά το μόνο που διασφαλίζει την επιβίωσή τους είναι η κυριαρχία έναντι των υπολοίπων κρατών. Σε αυτό το πλαίσιο, η έννοια της καθεστηκυίας τάξης είναι ορφανή κρατικής υποστήριξης, με εξαίρεση την περίπτωση του ενός παγκόσμιου ηγεμόνα. Κατά τον πατέρα του Επιθετικού Ρεαλισμού ωστόσο, του John Mearsheimer, παγκόσμιος ηγεμόνας δεν μπορεί να αναδειχθεί στο

παγκόσμιο στερέωμα εξαιτίας της ανασχετικής ισχύος των θαλασσίων σωμάτων που διαχωρίζουν τις ηπείρους μεταξύ τους. Ως εκ τούτου, το διεθνές σύστημα είναι καταδικασμένο να παραμείνει μια αρένα αδιάκοπων ηγεμονικών ανταγωνισμών και συγκρούσεων. Η θέση ωστόσο αυτή εκφράζει κυρίως το ρεύμα του Mearsheimer, καθώς άλλες πτέρυγες του επιθετικού ρεαλισμού αφήνουν ανοιχτό το ενδεχόμενο του παγκόσμιου ηγεμόνα (Μικέλης & Τρούλης, 2015).

Στον Επιθετικό Ρεαλισμό κυριαρχούν πέντε υποθέσεις:

- Το διεθνές σύστημα είναι άναρχο, όπως υποστηρίζει και ο Ρεαλισμός.
- Τα κράτη ρέπουν προς την απόκτηση επιθετικής στρατιωτικής ικανότητας.
- Τα κράτη δεν δύνανται να γνωρίζουν τις πραγματικές προθέσεις των άλλων κρατών και άρα δυσπιστούν έναντι αυτών.
- Τα κράτη επιδιώκουν εναγωνίως να διασφαλίσουν την επιβίωσή τους, κατά τον τρόπο που αναφέρθηκε ανωτέρω.
- Τα κράτη χαρακτηρίζονται από ορθολογισμό κατά την διαδικασία της χάραξης της υψηλής τους στρατηγικής. (Μικέλης & Τρούλης, 2015)

Συνοπτικά λοιπόν, σύμφωνα με τα προαναφερθέντα, η πρακτική διαφορά μεταξύ Αμυντικού Ρεαλισμού και Επιθετικού Ρεαλισμού είναι η εξής. Στην περίπτωση του Αμυντικού Ρεαλισμού, τα κράτη επιδιώκουν την σύναψη συμμαχιών και την αποφυγή της διατάραξης του διεθνούς συστήματος. Ως εκ τούτου, τα κράτη κατηγοριοποιούνται με βάση το δίπολο “αναθεωρητικός δρών” | “σταθεροποιητικός δρών”. Ο μεν πρώτος χαρακτηρίζεται από ανορθολογισμό, ενώ ο δεύτερος από ορθολογισμό. Από την άλλη, ο Επιθετικός Ρεαλισμός κρίνει πως όλα τα κράτη επιδιώκουν την ηγεμονία έναντι των υπολοίπων και άρα ο προσανατολισμός τους είναι να γίνουν από μικρή δύναμη, περιφερειακός ηγεμόνας, και στην συνέχεια παγκόσμιος ηγεμόνας (ανέφικτος σκοπός κατά τον Mearsheimer). Στην μια περίπτωση κυριαρχούν οι συσσωματώσεις εν είδη συμμαχιών(μακροπρόθεσμων και βραχυπρόθεσμων), ενώ στην άλλη κυριαρχούν οι εφήμερες συμμαχίες, ο ηγεμονισμός και ο γεωγραφικός επεκτατισμός.

1.2.2 Φιλελευθερισμός

Ο Φιλελευθερισμός αποτελεί μια πολιτική σχολή σκέψης, η οποία βασίζεται τόσο στον Εμπειρισμό, όσο και στον Ερμηνευτισμό. Προσεγγίζει τα κοινωνικά και διεθνή φαινόμενα ορίζοντας πρώτα την ιδανική και επιδιωκόμενη κατάσταση, και στην συνέχεια ορίζει κατά θετικό τρόπο την πορεία προς την επίτευξή της.

Ο πρωταρχικός στόχος του Φιλελευθερισμού είναι η διαφύλαξη των δικαιωμάτων του ατόμου στην ζωή, στην ελευθερία και στην ιδιοκτησία. Για την επίτευξη αυτού του σκοπού, οι θεωρητικοί του επιδιώκουν την συντήρηση, δημιουργία ή μεταρρύθμιση πολιτικών θεσμών, με σκοπό τον περιορισμό της ικανότητας των κρατικών εξουσιαστικών δομών να επιβάλλονται επί των πολιτών τους. Στο πεδίο των Διεθνών Σχέσεων, οι θεωρητικοί του Φιλελευθερισμού ισχυρίζονται πως οι πόλεμοι και η γεωγραφική επέκταση των κρατών οδηγούν σε εσωτερικές πολιτικές που επεκτείνουν την κρατική εξουσία, εις βάρους των ελευθεριών των πολιτών, εξού και συνήθως οι πολιτικές που προτείνουν οδηγούν στον αυστηρό έλεγχο των πολεμικών δυνατοτήτων των κρατών (Meiser 2018: 1).

Η θεμελιώδης θεωρία που βασίζουν τις προτάσεις τους είναι η Θεωρία της Δημοκρατικής Ειρήνης. Η θεωρία αυτή προτείνει πως μεταξύ δύο φιλελεύθερων δημοκρατιών, δηλαδή μεταξύ δύο κρατών που το πολίτευμά τους βασίζεται σε ασφαλείς και δίκαιες εκλογές, καθώς επίσης και στην διάκριση των εξουσιών(νομοθετική, εκτελεστική και δικαστική), δεν μπορεί να υπάρξει πόλεμος. Οι λόγοι για τούτο είναι δύο. Πρώτον, οι Φιλελεύθερες Δημοκρατίες χαρακτηρίζονται από ισχυρές εσωτερικές δικλείδες περιορισμού των εξουσιών, οι οποίες αναστέλλουν την ροπή προς τον πόλεμο. Δεύτερον, οι Φιλελεύθερες Δημοκρατίες αναγνωρίζουν στις υπόλοιπες Φιλελεύθερες Δημοκρατίες νομιμότητα και αβλάβεια, και ως εκ τούτου θεωρούν προσοδοφόρα την συνεργασία παρά τον ανταγωνισμό ασφαλείας (Meiser 2018: 1-2).

Σύμφωνα με τους Deudney & Ikenberry (1999), οι κύριοι παράγοντες της (ιδανικής) Φιλελεύθερης Παγκόσμιας τάξης είναι οι εξής: Οι συμφωνίες και το διεθνές δίκαιο υποστηρίζονται από διεθνείς οργανισμούς που επιδιώκουν να διαμορφώσουν ένα διεθνές σύστημα που η φύση των δρώντων δεν είναι αποκλειστικά αυτή των κρατών, αλλά περιλαμβάνονται πολιτικές οργανώσεις και οργανισμοί, οι οποίοι δρουν αποτελεσματικά κατά των παραβάσεων των κρατών. Επιπλέον, οι ισχυρές εμπορικές σχέσεις μεταξύ δύο ή περισσοτέρων κρατών είναι ισχυρός παράγοντας αποτροπής διενέξεων και συγκρούσεων μεταξύ των συγκεκριμένων κρατών, ακόμη και αν τα οφέλη της σχέσης αυτής είναι ασύμμετρα, αφού τα κράτη ενδιαφέρονται για τα απόλυτα κέρδη και όχι για τα σχετικά, εν αντιθέσει με την

θέση των ρεαλιστών πως τα κράτη ενδιαφέρονται για τα σχετικά κέρδη. Τέλος, οι παραβιάσεις των κανόνων του φιλελεύθερου διεθνούς συστήματος επιφέρουν υψηλό κόστος στα κράτη παραβάτες, είτε με άμεσο τρόπο (π.χ. κυρώσεις), είτε με έμμεσο τρόπο (π.χ. μείωση της ήπιας ισχύος του κράτους παραβάτη). Μάλιστα, ως μέρη των κανόνων του συστήματος αυτού συμπεριλαμβάνεται και η ιδεολογική τοποθέτηση των δρώντων υπέρ του αντικρατισμού και του αντι-ιμπεριαλισμού.

1.2.3 Κονστρουκτιβισμός

Ο Κονστρουκτιβισμός εμφανίστηκε ως θεωρία Διεθνών Σχέσεων λίγο μετά την διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, εξαιτίας της αποτυχίας των δύο τότε κυρίαρχων θεωριών, ρεαλισμού και φιλελευθερισμού, να την προβλέψουν (Theys S., 2018). Σύμφωνα με αυτή την θεωρία, η βούληση των κρατών δεν καθορίζεται αποκλειστικά από την αγωνία τους να διασφαλίσουν την επιβίωσή τους ή να μεγιστοποιήσουν τα απόλυτά τους κέρδη, αλλά επίσης από τις ιδιαιτερότητες της ταυτότητάς τους.

Το επιχείρημα του κονστρουκτιβισμού εκκινεί από την παρατήρηση πως τα κράτη δεν αποτιμούν κατ' όμοιο τρόπο τους παράγοντες ισχύος και οφέλους όλων των άλλων κρατών. Για παράδειγμα, ένας υποτιθέμενος ικανός στόλος της Κυπριακής Δημοκρατίας, δεν θα αντιμετωπιζόταν με την ίδια ανησυχία από την Ελλάδα, όπως θα αντιμετωπιζόταν ένας αντίστοιχος της Τουρκίας. Το ίδιο ισχύει και για τα οφέλη. Αυτό για τους κονστρουκτιβιστές είναι ικανή συνθήκη να αποκλειστούν ως αποκλειστικοί παράγοντες της εξέλιξης της ιστορίας, ο αγώνας για επιβίωση και απόλυτα κέρδη. Τουναντίον, οι ερμηνείες πίσω από αυτούς του παράγοντες είναι που καθορίζουν την σημαντικότητά τους και τον τρόπο που θα καθορίσουν την δραστηριότητα ενός κράτους (Wendt 1995: 73).

Η πραγματικότητα κατ' αυτή την θεωρία είναι διαρκώς υπό κατασκευή και τα πάντα μπορούν να αλλάξουν, δοθέντος επαρκούς χρόνου, αναλόγως των ιδεών και των απόψεων των δρώντων. Τα κράτη εμφορούνται από ένα πλήθος ταυτοτήτων, οι οποίες κατά βάση είναι κοινωνικές κατασκευές. Οι ταυτότητες αυτές επιτελούν μεσιτικό ρόλο μεταξύ της πραγματικότητας και της συνειδήσεως των κρατών, και καθορίζουν τις επιδιώξεις τους και τις δράσεις τους. Τα κράτη δεν δύνανται να πράττουν κατά παράβαση των προσταγών των ταυτοτήτων τους, διότι αυτό σηματοδοτεί στο εσωτερικό και στο εξωτερικό πως η ταυτότητά τους και οι προτιμήσεις τους είναι εσφαλμένες ή εφήμερες. Η λογική αυτή ονομάζεται "λογική του καθωσπρεπισμού" και αναφέρεται στο φαινόμενο οι δρώντες να πράττουν καθώς προστάζει η

ταυτότητά τους (March and Olsen 1998). Για παράδειγμα, η Γερμανία παρόλο που είναι μια μεγάλη δύναμη, εντούτοις δεν είναι μια μεγάλη στρατιωτική δύναμη, διότι αυτό δεν το επιτρέπει η ταυτότητα που υιοθέτησε μετά το τέλους του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου και διατήρησε μετά την επανένωση της.

Ο μηχανισμός μέσω του οποίου οι ταυτότητες επιδρούν στην εξέλιξη της ιστορίας και στην διαμόρφωση της πραγματικότητας, είναι οι κανονικότητες ή νόρμες. Η έννοια αυτή αναφέρεται σε ένα σύνολο κανόνων ή προσδοκιών αναφορικά με την συμπεριφορά των μελών μιας ομάδας, ενός κοινωνικού συνόλου ή του διεθνούς συστήματος, και απαντάται σε τρεις μορφές: την ρυθμιστική μορφή, την θεμελιωτική μορφή και την συντακτική μορφή. Οι θεμελιωτικές κανονικότητες αφορούν την ανάδυση των νέων δρώντων, οι ρυθμιστικές ρυθμίζουν τις συμπεριφορές και οι συντακτικές προτείνουν - αλλά δεν επιβάλλουν - συγκεκριμένες συμπεριφορές (Finnemore & Sikkink 1998: 891). Ο κύκλος της ζωής μιας κανονικότητας είναι τριών σταδίων: η ανάδυση της κανονικότητας, η αποδοχή της κανονικότητας και τελος η εσωτερίκευση της κανονικότητας. Κάθε στάδιο μπορεί να αναγνωριστεί από την ποσότητα των ατόμων που την αποδέχονται.

Οι κονστρουκτιβιστές, σε γενικά πλαίσια, ενδιαφέρονται για τα αίτια των κοινωνικών φαινομένων και ειδικότερα των σχέσεων μεταξύ των δρώντων, των κοινωνικών κανονικοτήτων, των συμφερόντων και των ταυτοτήτων. Μάλιστα, κατά κύριο λόγο οι κονστρουκτιβιστές θεωρούν ότι είναι πιθανόν να προβλεφθεί πότε μια ταυτότητα είναι ορατή η οχι, και όταν αυτή η ταυτότητα μεταλλάσσεται διερευνούν τα αίτια και τον τρόπο αυτής της μετάλλαξης.

Εν αντιθέσει με τους ρεαλιστές και τους φιλελεύθερους, οι οποίοι αποδέχονται τον κόσμο ως ειναι, οι κονστρουκτιβιστές προσβλέπουν στο πως θα χαρτογραφήσουν τα δομικά στοιχεία των ταυτοτήτων, τα οποία θεωρούν πως δημιουργούνται μέσω της γραπτής και προφορικής επικοινωνίας μεταξύ των ανθρώπων. Κατά τους ιδίους, η αλλαγή της γλώσσας μπορεί να αλλάξει την κοινωνική πραγματικότητα (Theys 2018).

2. Ιστορικό Πλαίσιο των Ρωσο-Ουκρανικών Σχέσεων

Τόσο οι Ρώσοι, όσο και οι Ουκρανοί προέρχονται από τους Ανατολικούς Σλάβους και ειδικότερα από το βασίλειο των Ρώσων του Κιέβου (Putin 2021; Mick 2023: 2; Gahramanova 2024: 17; Κωτούλας 2024: 66). Το βασίλειο αυτό δημιουργήθηκε από πολεμιστές Βίκινγκ που οργανώθηκαν κατά μήκος των εμπορικών διόδων του Δούναβη, οι οποίες ένωναν την Σκανδιναβική χερσόνησο και την Κωνσταντινούπολη (Putin 2021; Mick, 2023: 136). Μάλιστα, κατά μια εκδοχή το όνομα των Ρώς (Rus) προέκυψε από την παλαιά Σουηδική λέξη róð-rarmenn ή róð-skarlar, που σημαίνουν κωπηλάτες (Thomsen, 1877: 82). Το βασίλειο αυτό, μέχρι τότε παγανιστικό, υιοθέτησε την Ορθόδοξη Χριστιανική Εκκλησιαστική παράδοση κατά την βάπτιση του πρίγκιπα Βλαδίμηρου το 988 μ.Χ. στο Κίεβο (Putin, 2021; Mick 2023: 136).

Τον 13ο αιώνα, η επέλαση των Μογγόλων έφερε την κατάλυση του βασιλείου, την κατάληψη μεγάλου μέρους των εδαφών του από την αυτοκρατορία της Χρυσής Ορδής και την γέννηση επιμέρους υποτελών σε αυτήν πριγκιπάτων (Putin, 2021; Mick, 2023: 137; Κωτούλας 2024: 68). Από αυτά, το δουκάτο της Μοσχοβίας ανεδείχθη με την πάροδο του χρόνου το επικρατέστερο, και κατέστη το κέντρο της οργάνωσης των πληθυσμών του παλαιού βασιλείου (Putin, 2021; Κωτούλας, 2024: 68). Παράλληλα, οι πληθυσμοί που κατοικούσαν στην σημερινή επικράτεια της Ουκρανίας ήταν για μεγάλο διάστημα διαμοιρασμένοι μεταξύ της Πολωνίας, του Μεγάλου Δουκάτου της Λιθουανίας και του Χανάτου της Κριμαίας (Putin, 2021; Mick, 2023: 137; Κωτούλας, 2024: 68). Το 1559 το βασίλειο της Πολωνίας ενώθηκε μαζί με το Μεγάλο Δουκάτο της Λιθουανίας, όπου το τελευταίο διεκδικούσε την διαδοχή του Βασιλείου των Ρώς (Mick 2023: 137; Κωτούλας 2024: 69). Από τον 14ο αιώνα και μέχρι τον 16ο αιώνα, η σταδιακή υποχώρηση των Μογγολο-Τουρκικών δυναστειών της περιοχής και η κατάληψη των εδαφών τους από την Πολωνο-Λιθουανική κοινοπολιτεία και το δουκάτο της Μοσχοβίας, έφερε τις δύο αυτές δυνάμεις σε μια διαρκή κατάσταση ανταγωνισμού για την πνευματική ηγεμονία των ντόπιων ανατολικο-Σλαβικών πληθυσμών. Σε αυτό το σημείο, η θρησκεία ανάγεται σε κρίσιμο σημείο αντιπαράθεσης μεταξύ των δύο κρατών και σχηματίζεται το 1596 με την Ένωση της Βρέστης, η Ελληνόρυθμη Ουνιτική Εκκλησία, η οποία συνέχισε να ακολουθεί το Ελληνο-ορθόδοξο τυπικό αλλά διοικητικά πλέον επρόσκειντο στην Ρωμαιο-καθολική εξουσία (Putin, 2021; Mick, 2023:

138). Την ίδια περίοδο, ο Ιβάν ο 4ος μετεξελίσσει το Δουκάτο της Μοσχοβίας στο Βασίλειο της Ρωσίας (1547-1721), ένας τίτλος που διεκδικούσε την γεωγραφική επικράτεια όπου κατοικούσαν οι ανατολικο-Σλαβικοί πληθυσμοί (Putin, 2021; Κωτούλας 2024: 69). Το 1649 ξεκινά ο εθνο-απελευθερωτικός αγώνας των Κοζάκων εναντίον της Πολωνο-Λιθουανικής Κοινοπολιτείας και το 1654 λαμβάνει χώρα το Συμβούλιο του Περέϊασλαβ όπου οι Κοζάκοι δήλωσαν την πίστη τους στον Ρώσο βασιλέα, πράγμα το οποίο οδήγησε στον πόλεμο μεταξύ Ρωσίας και Πολωνο-Λιθουανικής Κοινοπολιτείας (Putin 2021; Κωτούλας 2024: 71-72). Το αποτέλεσμα του συμβουλίου αυτού και του επακόλουθου πολέμου ήταν η δημιουργία του αυτόνομου κρατιδίου των Κοζάκων, το οποίο προσαρτήθηκε στην Ρωσική επικράτεια, ενώ το Κίεβο και η λεγόμενη αριστερή πλευρά του Δνειπέρου (Ανατολικές Ουκρανικές περιοχές) προσαρτήθηκαν κανονικά στην Ρωσία (Putin 2021; Κωτούλας 2024: 72). Με την υπογραφή της συνθήκης της Αιώνιας Ειρήνης, η Ρωσία στρέφει την προσοχή της προς την Ασία και τον βορρά, μέχρι τα τέλη του 18ου αιώνα. Αυτή την περίοδο αρχίζει να γίνεται ευρύτερη χρήση του ονόματος της Ουκρανίας, το οποίο μάλλον προέκυψε από την Ρωσική λέξη окраина (περίχωρα) (Putin 2021) και όχι μεθόριος (Κωτούλας 2024: 60) που στα Ρωσικά είναι граница και στα Ουκρανικά κορδον. Η λέξη αυτή αποδόθηκε στην περιοχή ως όνομα υποδηλώνοντας πως η περιοχή ήταν ένα άκρο της Ρωσικής χώρας, όπως συνέβαινε κατά τον ύστερο μεσαίωνα στο βασίλειο των Ρως για τις ακριτικές περιοχές και τους ακρίτες (украинец) (Putin 2021). Μετά την ενθρόνιση της Μεγάλης Αικατερίνης, η Ρωσία ξανα-στρέφει την προσοχή της στην Δύση και από τα μέσα του 18 αιώνα μέχρι και τα τέλη του 19ου αιώνα καταλαμβάνει όλες τις υπόλοιπες περιοχές της σημερινής Ουκρανίας, με εξαίρεση την Γαλικία που περιήλθε στην Αυστρο-Ουγγρική Αυτοκρατορία (Putin 2021; Κωτούλας 2024: 72). Κατά τον 19ο αιώνα αρχίζει να αναδεικνύεται η Ουκρανική εθνική ταυτότητα ως διακριτή εθνική ομάδα στις περιοχές που ανήκαν στην Αυστρο-Ουγγρική αυτοκρατορία (Κωτούλας 2024: 72). Στην Ρωσική πλευρά, το 1863 και το 1874 επιβάλλονται περιορισμοί στην χρήση της μικρο-Ρωσικής(Ουκρανικής) γλώσσας, υπό την αιτιολογία της αποτροπής κακόβουλων δραστηριοτήτων από ξένους παράγοντες (Putin, 2021; Mick 2023: 140; Κωτούλας 2024: 74). Κατά την διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, σχηματίζονται τα πρώτα ένοπλα Ουκρανικά σώματα στην Αυστρο-Ουγγαρία, τα οποία έλαβαν μέρος στον πόλεμο εναντίον της Ρωσίας και κατά των φιλο-Ρωσικών πληθυσμών της Γαλικίας (Putin 2021). Στο τέλος του πολέμου και με την έναρξη του Ρωσικού εμφυλίου, οι Ουκρανικοί πληθυσμοί, αρχικά με την υποστήριξη των Κεντρικών Δυνάμεων (Γερμανική Αυτοκρατορία, Αυστρο-Ουγγαρία) και αργότερα με την υποστήριξη της Αντάντ, διεκδικούν όλο και εντονότερα αυξημένη αυτονομία εντός της Ρωσίας ή την πλήρη ανεξαρτησία τους, ωστόσο το 1920 σηματοδοτεί το τέλος του αγώνα τους με νικητή την Σοβιετική Ένωση και το νεοσύστατο Πολωνικό κράτος που κατέλαβε

την Γαλικία και την Βολυνία (Putin 2021; Mick 2023: 140-141; Κωτούλας 2024: 79-80, 110-112). Κατά την διάρκεια του Μεσοπολέμου, οι Σοβιετικοί αναγνώρισαν αυτονομία στην σημερινή Ουκρανία, υπό την σκέπη της Σοβιετικής Ένωσης, καθώς επίσης και το Ουκρανικό έθνος ως ένα είδος ξεχωριστής εθνικής ομάδας, του οποίου την ταυτότητα προήγαγαν ακόμη και σε μη Ουκρανικούς πληθυσμούς της περιοχής, στα πλαίσια της πολιτικής του ιθαγενισμού που αποσκοπούσε στην καταπολέμηση του Ρωσικού σοβινισμού (Putin 2021; Mick 2023: 141; Κωτούλας 2024: 112-113). Ωστόσο, με την άνοδο του Στάλιν στην ηγεσία του Κομμουνιστικού κόμματος το 1922, η πολιτική αυτή την δεκαετία του 1930 αντιστράφηκε και πρόσωπα που συμμετείχαν στην διαδικασία της εθνογένεσης των Ουκρανών εκδιώχθηκαν, εξορίστηκαν, φυλακίστηκαν ή εκτελέστηκαν (Mick 2023: 141). Καταλύτης αυτής της μεταστροφής ήταν η ανατροπή του καθεστώτος της Πολωνίας το 1926, η οποία ερμηνεύτηκε από την ηγεσία της ΕΣΣΔ ως προετοιμασία από τα δυτικά κράτη για εισβολή εναντίον της (Κωτούλας 2024: 114). Την δεκαετία του 1930, ο Ουκρανικός εθνικισμός επανερμηνεύτικε από την ΕΣΣΔ ως ένα επικίνδυνο εγχείρημα που θα καθιστούσε την Ουκρανία προγεφύρωμα του Βρετανικού αυτοκρατορισμού (Κωτούλας 2024: 114). Παράλληλα, στα πλαίσια της αγροτικής μεταρρύθμισης του Στάλιν, η Ουκρανία επλήγη από έναν φρικτό λιμό που στοίχισε την ζωή σε σχεδόν έξι εκατομμύρια ανθρώπους στην Ουκρανική επικράτεια, εκ των οποίων τα τέσσερα ανήκαν στην Ουκρανική εθνότητα (Mick 2023: 141; Κωτούλας 2024: 115). Κατά μια εκδοχή, ο λιμός αυτός ήταν ένα μη-αναμενόμενο πάρεργο της νέας πολιτικής (Putin, 2021) ενώ κατά μια άλλη, πιο πρόσφατης προέλευσης, ήταν άμεση επιδίωξη του Σταλινικού καθεστώτος για την καταστολή του Ουκρανικού πληθυσμού (Putin 2021; Mick, 2023: 141).

Στην υπό Πολωνική κατοχή Ουκρανική περιοχή, το Ουκρανικό εθνικιστικό κίνημα γνώρισε σημαντική άνθηση καθώς υποστηριζόταν από την Γερμανία (Shekhovtsov, 2011: 207). Το 1920 ιδρύθηκε από Ουκρανούς βετεράνους του Πολωνο-Ουκρανικού πολέμου (1918-1919) ο Ουκρανικός Στρατιωτικός Οργανισμός (UVO). Το κύριο αίτημά αυτής της οργάνωσης ήταν η δημιουργία ανεξάρτητου Ουκρανικού κράτους, ενώ τα μέσα της εκπλήρωσης του σκοπού αυτού ήταν οι δολοφονίες, οι τρομοκρατικές επιθέσεις και το αντάρτικο, ενώ παράλληλα παρείχαν πληροφορίες για τον Πολωνικό στρατό στις Γερμανικές υπηρεσίες πληροφοριών (Shekhovtsov, 2011: 207). Κατά τα μέσα της δεκαετίας του 1920, ανεδείχθη ως ιδεολογικός καθοδηγητής των Ουκρανικών εθνικιστικών κινημάτων ο Dmytro Dontsov, ο οποίος έντυσε τον Ουκρανικό εθνικισμό με φασιστικά και εθνικοσοσιαλιστικά στοιχεία. Υπό την οπτική του Dontsov, η Ουκρανία ήταν ένα ξεχωριστό έθνος από την Ρωσία, ανήκε στον Ευρωπαϊκό πολιτισμό και όφειλε να απελευθερωθεί για να αποτελέσει ακριτικό οχυρό εναντίον της Ρωσική απειλής προς

την Ευρώπη (Shekhovtsov, 2011: 207). Το 1929, το UVO μετεξελίσσεται στην Οργάνωση των Ουκρανών Εθνικιστών (OUN), με αρχηγό τον Yevhen Konovalets(ιδρυτή του UVO) και επί τη βάση των ιδεών του Dontsov. Τα επόμενα χρόνια, το OUN συνέχισε την δραστηριότητα του UVO, μέχρι το 1938 όπου και δολοφονήθηκε ο Konovalets από Ρώσο πράκτορα (Shekhovtsov, 2011: 208). Η δολοφονία αυτή οδήγησε στην διχοτόμηση του κινήματος σε δύο οργανώσεις, εκ των οποίων η πιο ακραία ηγούταν από τον Stepan Bandera. Με την κατάληψη της Πολωνίας από τους Γερμανούς και τους Σοβιετικούς, η οργάνωση του Bandera εξήγγειλε την Ανεξαρτησία της Ουκρανίας, πιστεύοντας πως οι Γερμανοί θα υποστηρίξουν την κίνηση αυτή, ωστόσο τα ηγετικά στελέχη της OUN συνελήφθησαν και φυλακίστηκαν σε στρατόπεδα συγκέντρωσης. Παράλληλα, η OUN συνέχισε τις επιθέσεις της εναντίον Εβραίων, Πολωνών και άλλων εθνικοτήτων, μέχρι το 1943 όπου στο τρίτο ειδικό συνέδριο της οργάνωσης αποφασίστηκε η διεξαγωγή ένοπλου αγώνα και κατά των γερμανικών στρατευμάτων (Shekhovtsov, 2011: 209). Μετά την κατάληψη της Δυτικής Ουκρανίας από τα Σοβιετικά στρατεύματα, η OUN συνέχισε την ένοπλη αντίστασή της κατά του Σοβιετικού κράτους, μέχρι τις αρχές του 1950 όπου και οι Σοβιετικοί κατέπνιξαν τις τοπικές οργανώσεις (Shekhovtsov, 2011: 209; Κωτούλας 2024: 119). Όσα στελέχη του εθνικιστικού κινήματος δεν κατέληξαν στην εξορία στις ποινικές αποικίες της Σιβηρίας, διέφυγαν στην Δύση. Παρά την ένταση της δραστηριότητάς της οργάνωσης αυτής, το κατά πόσο εκπροσωπούσε ένα κοινό αίσθημα των Ουκρανών για κρατική ανεξαρτησία από το Σοβιετικό κράτος, επί τη βάση μάλιστα των εθνικών διαφορών, είναι ένα αμφιλεγόμενο ζήτημα δεδομένου πως το 95% των Ουκρανών που έλαβαν μέρος στις μάχες του 2ου Παγκοσμίου Πολέμου, βρίσκονταν στο πλευρό των Σοβιετικών (Mick 2023: 142).

Στα Ψυχρο-Πολεμικά χρόνια, το Ουκρανικό ζήτημα γνώρισε σημαντική ύφεση. Η Ουκρανική Σοσιαλιστική Δημοκρατία είχε επανενωσει όλους τους Ουκρανικούς πληθυσμούς, από την Βολυνία και την Γαλικία, στην Βεσσαραβία και την Οδησσό, μέχρι και την θάλασσα του Αζόφ. Τα πάλαι ποτέ εδάφη του Βασιλείου των Ρώσων του Κιέβου είχαν πλέον επανενωθεί υπό την σκέπη της Σοβιετικής Ένωσης (Mick 2023: 142; Κωτούλας 2024: 120) . Στα χρόνια αυτά, η Ρωσική γλώσσα επικρατεί στην Κεντρική και Ανατολική Ουκρανία, ενώ Ρωσικοί πληθυσμοί μεταφέρονται προς την επικράτειά της (Mick 2023: 142; Κωτούλας 2024: 120-121). Η διαδικασία αυτή εντάθηκε κατά την δεκαετία του 1970, μέχρι που διακόπηκε με την διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης και την ίδρυση του Ουκρανικού κράτους το 1991 (Mick 2023: 142).

Η τελευταία δεκαετία του 20ου αιώνα βρίσκει τις δύο χώρες να πάσχουν από πολιτική αστάθεια και οικονομικό μαρασμό, ενώ οι πιέσεις από τον εξωτερικό παράγοντα είναι έντονες. Σε αυτή και την επόμενη δεκαετία, τα κυρίαρχα ζητήματα που θα κυριαρχήσουν στις σχέσεις των

δύο χωρών είναι τρία: α) ο πολιτιστικός πόλεμος, β) η πίεση της Δύσης και ιδιαίτερα των ΗΠΑ να εντάξει την Ουκρανία στους Δυτικούς θεσμούς και γ) η αναθεώρηση των συνόρων.

Η Ουκρανία διήλθε από τρία κύματα πολιτισμικών και πολιτιστικών αλλαγών, τα οποία αποσκοπούσαν στην καταστροφή μνημείων, την αλλαγή της ονομασίας δρόμων και του χαρακτήρα άλλων μνημείων, την αποκήρυξη προσωπικοτήτων και την διεκδίκηση και απόσπαση άλλων από την Ρωσική ταυτότητα στην Ουκρανική. Το πρώτο κύμα αφορούσε την καταστροφή μνημείων της Σοβιετικής εποχής, την αλλαγή του χαρακτήρα άλλων μνημείων και δρόμων καθώς και την δημιουργία νέων μνημείων με σκοπό να τονίζουν την Ουκρανική ταυτότητα. Μάλιστα, μέσα στα πρόσωπα που ανεδείχθησαν από αυτή την διαδικασία ήταν και ο Stepan Bandera, καθώς και άλλα πρόσωπα της OUN. Επιπλέον, στο πρώτο κύμα εγκαινιάζεται και ο Εκκλησιαστικός διαχωρισμός Ουκρανίας και Ρωσίας με την δημιουργία της Ουκρανικής Ορθόδοξης Εκκλησίας του Κιέβου, η οποία αναγνωρίστηκε από το Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης το 2019 (Mick 2023: 143, 145). Το δεύτερο κύμα της πολιτισμικής αποσύνδεσης της Ουκρανίας από την Ρωσία, ξεκινά μετά την κατάληψη της Κριμαίας από την Ρωσία, το 2014 και συνεχίστηκε μέχρι και την έναρξη της εισβολής της Ρωσίας. Σε αυτό το κύμα αποτέλεσαν στόχο κυρίως μνημεία της σύνδεσης της Ουκρανίας με την Ρωσική ταυτότητα. Ταυτόχρονα, το Ουκρανικό κράτος υιοθέτησε νομοθεσίες απαγόρευσης της χρήσης της Ρωσικής γλώσσας ως δεύτερης επίσημης γλώσσας, την απαγόρευσης της διδασκαλίας της Ρωσικής γλώσσας στα σχολεία και την υποχρέωση των Ρωσόφωνων μέσων ενημέρωσης να εκδίδονται πλέον στα Ουκρανικά (Mick 2023: 143-144). Το τρίτο κύμα της αντι-Ρωσικής εκστρατείας ξεκινά με την εισβολή και περιλαμβάνει μεταξύ άλλων την διεκδίκηση ιστορικών προσώπων των γραμμάτων, την κατάληψη του Μοναστηριού της Λάβρας του Κιέβου, την απαγόρευση της εισαγωγής Ρωσικών βιβλίων και την διεθνή εκστρατεία κατά της ίδιας της ταυτότητας των Ρώσων (Mick 2023: 146).

Η πίεση της Δύσης να εντάξει την Ουκρανία στους δυτικούς θεσμούς ξεκινά ήδη με την ανεξαρτητοποίησή της από την Σοβιετική Ένωση. Κομβικές ημερομηνίες στην προσπάθεια αυτή αποτελούν το 1991 όπου η Ουκρανία έλαβε το καθεστώς μέλους του Συμβουλίου Συνεργασίας του ΝΑΤΟ, το 1994 όπου έγινε μέλος του Προγράμματος Συνεργασίας για την Ειρήνη και το 1997 όπου υπεγράφη ο Καταστατικός Χάρτης για Διακεκριμένη Συνεργασία μεταξύ του ΝΑΤΟ και της Ουκρανίας, βάσει του οποίου η Ουκρανία θα προχωρούσε σε συγκεκριμένες μεταρρυθμίσεις που θα την προετοίμαζαν να γίνει μέλος του ΝΑΤΟ. Ενδεικτικό μάλιστα της θέλησης των ΗΠΑ να εντάξουν την Ουκρανία στο ΝΑΤΟ είναι το γεγονός πως η Ουκρανία καταλάμβανε για καιρό την τρίτη θέση σε μέγεθος της αμερικανικής οικονομικής βοήθειας προς

το εξωτερικό, πίσω από το Ισραήλ και την Αίγυπτο (Κωτούλας 2024: 135). Τα επόμενα χρόνια οι εξωτερικές παρεμβάσεις στα εσωτερικά της Ουκρανίας κορυφώθηκαν, και ιδιαίτερα κατά την Πορτοκαλί Επανάσταση και την ανατροπή του αποτελέσματος των εκλογών, το οποίο εν τέλει οδήγησε στην εξουσία των φιλο-Δυτικό πρόεδρο Yuschenko, προς μεγάλη δυσφορία της Μόσχας. Το γεγονός αυτό οδήγησε την Ρωσία στην υποστήριξη και την δημιουργία διαφόρων ομάδων, τόσο εντός της Ουκρανίας όσο και εντός της Ρωσίας, που σκοπό είχαν μεταξύ άλλων να χτίσουν ένα αφήγημα για την μελλοντική αλλαγή των συνόρων της Ουκρανίας (Gahramanova 2024: 18), με ιδιαίτερη βαρύτητα να δίνεται στο μέλλον της Κριμαίας. Δύο από αυτά ήταν το κίνημα Прорыв (Ρήξη) το οποίο είχε παρουσία σε Ρωσία, Υπερδνειστερία και Κριμαία και προωθούσε τις ιδέες του Ευρασιατισμού, και το Κίνημα Νέων για τον Ευρασιανισμό του Alexandr Dugin. Το κίνημα Ρήξη ήταν πρωτοπόρος στην σύνδεση των αυτονομιστικών και αποσχιστικών κινημάτων εντός της Ουκρανίας με το ζήτημα του Κοσόβου, το οποίο προέβαλε ως το αμάρτημα της Δύσης που δικαιολογούσε τις μελλοντικές αλλαγές των συνόρων. Από την άλλη, το κίνημα του Dugin προϋπήρχε των γεγονότων του 2014 και μάλιστα είχε απαγορευτεί στην Ουκρανία ήδη από το 2001 για τις πρωτοβουλίες του διοργάνωσης αντι-ΝΑΤΟικών διαδηλώσεων. Με την έναρξη του Ουκρανικού εμφυλίου ωστόσο, το κίνημα αυτό διαδραμάτισε ενεργό ρόλο για την διοχέτευση εθελοντών στρατιωτών στο αυτονομιστικό κίνημα στην ανατολική Ουκρανία (Gahramanova 2024: 19).

Ο Αμερικανο-Ρωσικός ανταγωνισμός για την ηγεσία της Ουκρανίας συνεχίστηκε μέχρι το 2014, όταν ο πρόεδρος Yanukovich ανατράπηκε κατά την διάρκεια των γεγονότων που ονομάστηκαν Euromaidan. Το 2010, ο πρόεδρος Yanukovych υπέγραψε μια διμερή συμφωνία με τον τότε Ρώσο πρόεδρο Dmitry Medvedev, βάση της οποίας η Ουκρανία θα επέκτεινε την άδεια της Ρωσικής ναυτικής βάσης της Κριμαίας για 25 έτη, με αντάλλαγμα την πώληση ρωσικού φυσικού αερίου με μεγάλη έκπτωση στην Ουκρανία. Η συμφωνία αυτή υπέστη δριμεία κριτική από το φιλοδυτικό τμήμα της Ουκρανικής κοινωνίας, καθώς ισχυριζόταν πως επέτρεπε στην Ρωσία να ελέγχει την Κριμαία έναντι ενός πολύ μικρού τιμήματος (Gahramanova 2024: 21). Καθώς πλησίαζαν οι εκλογές, ο Ουκρανός πρόεδρος το 2013 προέβη στην ανακοίνωση πως η Ουκρανία θα υπογράψει το Ευρωπαϊκό Σύμφωνο Σύνδεσης της ΕΕ, ωστόσο μερικούς μήνες αργότερα υπαναχώρησε αυτής του της εξαγγελίας, πράγμα το οποίο ερμηνεύτηκε από την φιλο-δυτική κοινή γνώμη ως παρέμβαση της Ρωσίας στην πολιτική της Ουκρανίας. Το γεγονός αυτό οδήγησε σε διαδηλώσεις στην πλατεία της Ανεξαρτησίας του Κιέβου, οι οποίες εξελίχθηκαν στην ανατροπή του Ουκρανού προέδρου, μερικούς μόλις μήνες πριν τις Προεδρικές

εκλογές, την κατάληψη της Κριμαίας από την Ρωσία και την έναρξη του Ουκρανικού εμφυλίου (Gahramanova 2024: 22).

Η κατάληψη της Κριμαίας από την Ρωσία θεωρείται πως τόνοσε σημαντικά τα αποσχιστικά συναισθήματα των ανατολικών Ρωσόφωνων πληθυσμών. Μετά την πτώση του Yanukovich και την κατάληψη της Κριμαίας, σε όλη την ανατολική και νοτιο-κεντρική Ουκρανία ξεκίνησαν εμφύλιες συγκρούσεις. Από αυτές τις συγκρούσεις, στις περιφέρειες Λουγκάνσκ και Ντονέτσκ ανακηρύχθηκαν δύο ανεξάρτητες δημοκρατίες, οι οποίες βρίσκονταν σε πόλεμο με την επίσημη κυβέρνηση της Ουκρανίας και υποστηρίζονταν από την Ρωσία (Gahramanova 2024: 23). Η επιτυχία των αυτονομιστών στην ίδρυση αυτών των δημοκρατιών δεν οφειλόταν μόνο στην προπαγανδιστική μηχανή της Ρωσίας αλλά και στα τοπικά μέσα μαζικής ενημέρωσης που υποστήριζαν τις αντι-δυτικές θέσεις (Gahramanova 2024: 23). Κατά την διάρκεια των επόμενων μηνών, οι διεργασίες κατάπαυσης του πυρός και η αναζήτηση διπλωματικής λύσης στο ζήτημα οδήγησαν στις συμφωνίες του Μίνσκ 1 & 2, οι οποίες αν και οδήγησαν στο πάγωμα των συνόρων των δύο αντιπάλων δυνάμεων, εντούτοις δεν απέτρεψαν εντελώς τις εχθροπραξίες μεταξύ των ετών 2015 και 2022 (Gahramanova 2024: 23). Η σκληρή και αδιάλλακτη στάση που ακολούθησε ο Ουκρανός πρόεδρος Poroshenko έναντι των Ρωσόφωνων δημιούργησε σημαντική δυσφορία στην Ουκρανική κοινή γνώμη, πράγμα που οδήγησε στην νίκη του Volodymyr Zelenski το 2019 με ποσοστό 73%. Η προεκλογική εκστρατεία του Zelenski βασίστηκε μεταξύ άλλων και στην συμφιλίωση του νόμιμου Ουκρανικού καθεστώτος με τις αποσχιστικές δημοκρατίες και την επίλυση του γλωσσικού ζητήματος, μια πολιτική που εγκαταλείφθηκε μερικούς μήνες μετά την εκλογή του. Η πολιτική που ακολούθησε το 2020 και 2021 ήταν η συνέχιση της τριβής με τους αποσχιστές στα Ανατολικά, η διακήρυξη της αποστολής της επιστροφής της Κριμαίας στην Ουκρανία, τόσο σε επικοινωνιακό επίπεδο όσο και σε νομοθετικό (Ουκρανική Προεδρία 2021), ακόμη και με στρατιωτικά μέσα, και η ένταξη της Ουκρανίας στο ΝΑΤΟ και την ΕΕ (Gahramanova 2024: 24). Μάλιστα, μερικούς μόλις μήνες πριν την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία, η κυβέρνηση Zelenski απειλούσε πως η Ουκρανία θα αποκτούσε πυρηνικά όπλα αν το ΝΑΤΟ δεν ενέτασε την χώρα στην συμμαχία (Al Jazeera, 2021).

Κατόπιν της εκλογής του Joe Biden στην ηγεσία των ΗΠΑ τον Νοέμβριο του 2020, οι ΗΠΑ προέβησαν στην επαναδέσμευσή τους στις χώρες της ανατολικής Ευρώπης και δη στην Ουκρανία, πριν καν αναλάβουν την εξουσία από την απερχόμενη προεδρία του Donald Trump (Joja 2021). Ως απάντηση, τον Μάρτιο η Ρωσία ξεκίνησε την συγκέντρωση στρατευμάτων στα σύνορα με την Ουκρανία και η Δύση άρχισε να ανησυχεί πως θα εισβάλει στην χώρα (Reuters

2021). Στα πλαίσια αυτά, οι ΗΠΑ και η Ρωσία συμφώνησαν στο να συζητήσουν στα πλαίσια της συνδιάσκεψης της Γενεύης στις 16 Ιουνίου 2021, ως μια ύστατη προσπάθεια των δύο να βρουν κοινό τόπο στους προβληματισμούς της μιας και της άλλης δύναμης. Παρόλα αυτά, στην συνδιάσκεψη οι δύο χώρες προσήλθαν με μια ευρύτερη ατζέντα θεμάτων που μάλλον σκοπό είχαν να εξαγριώσουν την μια και την άλλη πλευρά παρά να την καθησυχάσουν. Μερικά από τα θέματα της Αμερικανικής αποστολής ήταν ο αντιπολιτευόμενος του Ρώσου προέδρου Alexei Navalny, οι κυβερνο-επιθέσεις που κατηγορούσε την Ρωσία πως διεξήγαγε εναντίον των ΗΠΑ και τα ανθρώπινα δικαιώματα στην Ρωσία. Από την άλλη, η αποστολή της Ρωσίας ανταπάντησε με αναφορές στην εισβολή του Καπιτωλίου στις 6 Ιανουαρίου του ίδιου έτους και με παραινέσεις για την αποφυγή υποκίνησης κινημάτων σε άλλες χώρες στα πρότυπα του Black Lives Matter (BBC 2021). Της συνδιάσκεψης μάλιστα είχε προηγηθεί από τις ΗΠΑ ένας κύκλος κυρώσεων κατά της Ρωσίας (White House 2021). Τους επόμενους μήνες οι Ουκρανοί και οι αυτονομιστές παραβίαζαν διαρκώς την εκεχειρία, αποδίδοντας την ευθύνη στο αντίπαλο στρατόπεδο. Τον Ιανουάριο του 2022, οι Δυτικές χώρες προέβησαν και πάλι στην προειδοποίηση πως η Ρωσία συγκεντρώνει στρατεύματα στα σύνορα με την Ρωσία και μάλιστα πως αυτή την φορά δημιουργεί νοσοκομεία εκστρατείας (Marrow et al 2022). Στις 21 Φεβρουαρίου ο Ρώσος πρόεδρος υπέγραψε την αναγνώριση των δύο αποσχιστικών Δημοκρατιών και την συμφωνία αμοιβαίας υποστήριξης (Russian Presidency 2022), το οποίο πρακτικά σήμανε την επίσημη είσοδο της Ρωσίας στον Ουκρανικό εμφύλιο.

3. Βασικοί Παράγοντες της Ρωσο-Ουκρανικής Σύγκρουσης

3.1 Η Γεωγραφία της Περιοχής

Η επικράτεια της Ουκρανίας είναι η μεγαλύτερη της Ευρώπης μετά της Ρωσίας. Το σύνολό της βρίσκεται εντός της Μεγάλης Ευρωπαϊκής Πεδιάδας, η οποία εκτείνεται από την Βρέστη στην δυτική Γαλλία, μέχρι τα Ουράλια Όρη της Ρωσίας και στα βόρεια από τις ακτές της Λευκής Θάλασσας και της Βαλτικής μέχρι τον Εύξεινο Πόντο και τις όχθες του Δούναβη στην βόρεια Βουλγαρία, από όπου ακολουθόντας την ανατολική πλευρά των Καρπαθίων ορέων και συνεχίζοντας στους βόρειους πρόποδες των Σουδητικών ορέων, ξεχύνεται στα βόρεια μέχρι την Δανία, ενώ ακολουθεί τις πεδιάδες βορείως των Αρδεννών και φορειο-δυτικά των οροσειρών της Καμπάνιας και του Μασίφ Σεντράλ, για να καταλήξει στα Πυρηναία όρη. Επίσης, το νότιο ήμισυ της Ουκρανίας ανήκει στην Ευρασιατική στέπα, η οποία ξεκινά από τα σύνορα της Βουλγαρίας με την Ρουμανία, ανεβαίνει μέχρι το Κίεβο και την Μόσχα, και φτάνει μέχρι και την Μαντσουρία της βόρειας Κίνας (Tim Marshall 2015: 25). Το επίπεδο γεωλογικό ανάγλυφο της δυτικής Ρωσικής και Ουκρανικής επικράτειας, καθώς και η σποραδικότητα των μεγάλων ποταμών και δασών, δεν προσφέρουν φυσικά εμπόδια και ιστορικά νομαδικές φυλές από την Ασία, οι οποίες βασίζονταν στο ιππικό, είχαν σημαντικό πλεονέκτημα έναντι των βραδυκίνητων πεζικαριων των Ευρωπαϊκών εθνών. Είναι από αυτή την γεωγραφική έκταση που εκστράτευσαν οι Ούννοι, οι Αβάροι, οι Μαγυάροι, οι Βούλγαροι και οι Μογγόλοι. (Mackinder 1904: 424-427; Tim Marshall 2015: 25; Κωτούλας 2024: 59-60, 66). Επιπλέον, η Ουκρανία βρέχεται στα Νότια από τον Εύξεινο Πόντο, ο οποίος είναι η βορειο-Ανατολική είσοδος στην Μεσόγειο Θάλασσα. Προ της κατάληψης της Κριμαίας και της εισβολής της Ρωσίας, η Ουκρανία είχε την δεύτερη μεγαλύτερη ΑΟΖ στον Εύξεινο Πόντο μετά την Τουρκία, με τα υπόλοιπα κράτη να ακολουθούν με διαφορά. Μετά την κατάληψη της Κριμαίας, η ΑΟΖ της μειώθηκε άνω το ήμισυ, ενώ μετά την Εισβολή η ΑΟΖ της σχεδόν εκμηδενίστηκε και κινδυνεύει να απολέσει και την πρόσβασή της στην θάλασσα (Atland 2022). Στην Κριμαϊκή Χερσόνησο βρίσκεται η πόλη Σεβαστούπολη, η οποία διαχρονικά αποτελούσε την κοιτίδα του Ρωσικού στόλου στην Μαύρη Θάλασσα, ενώ αποτελεί λιμάνι κλειδί για την εμπορική επικοινωνία μεταξύ των χωρών στις βόρειες ακτές της και του υπόλοιπου κόσμου. Τα στενά του Βοσπόρου στην Τουρκία ωστόσο είναι το βασικότερο σημείο ελέγχου αυτής της εξόδου, τόσο σε στρατιωτικό, όσο και σε εμπορικό επίπεδο (Tim Marshall: 36 - 37).

Το κλίμα της περιοχής χαρακτηρίζεται από δριμείς χειμώνες, το οποίο γεγονός οφείλεται στο ότι δεν υπάρχουν οροσειρές που να διακόπτουν τους βόρειους ανέμους, ενώ ταυτόχρονα οι θερμές αέριες μάζες από τον κόλπο του Μεξικού σταματούν στην δυτική Ευρώπη (Κωτούλας 2024: 59-60). Τα κλιμματικά αυτά χαρακτηριστικά, σε συνδυασμό με την γεωγραφική ιδιαιτερότητα της Ευρασιατικής στέπας, προσφέρουν στην νοτιο-ανατολική Ουκρανική επικράτεια έντονη ευφορία, στον βαθμό που η Ευρώπη και οι χώρες της Βορείου αφρικής να επηρεάζονται άμεσα από δυσμένειες που ταλανίζουν την περιοχή. Από την άλλη, τα εδάφη της Ρωσίας αποτελούνται κυρίως από μειωμένης ποιότητος ευφορία και άστατες και σποραδικές βροχοπτώσεις (Κωτούλας 2024: 62). Η Ουκρανική επικράτεια, εκτός από ευφορία ωστόσο χαρακτηρίζεται και από υψηλή συγκέντρωση σημαντικών ορυκτών πόρων, μεταξύ των οποίων είναι και το ορυκτό ουράνιο, το τιτάνιο και ο σίδηρος. Τα ορυκτά βρίσκονται στα νοτιο-ανατολικά, επί της Ουκρανικής Ασπίδος, η οποία ξεκινά από τα παράλια της θάλασσας του Αζόφ και συναντά και ακολουθεί την Ουκρανική επικράτεια δυτικά του Δνειπέρου ποταμού, φτάνοντας μέχρι την Λευκορωσία (Liventseva 2022: 2, 4).

3.2 Πληθυσμιακοί Παράγοντες

Ο πληθυσμός της Ουκρανίας το 2014 ανήλθε περίπου στα 46 εκατομμύρια, με αρνητικές τάσεις οι οποίες επικρατούν ήδη από το 1993, όταν ο πληθυσμός έφτανε τα 52 εκατομμύρια (World Bank 2025). Οι επίσημες μετρήσεις δείχνουν πως το 2022 ο πληθυσμός της χώρας μειώθηκε στα 44 εκατομμύρια (World Bank 2025), ωστόσο σε αυτές τις μετρήσεις συμπεριλαμβάνονται μετρήσεις και εκτιμήσεις και για τις απολεσθείσες περιοχές της Κριμαϊκής Χερσονήσου και της Ανατολικής Ουκρανίας, των οποίων ο πληθυσμός εκτιμάται περίπου στα 4.6 εκατομμυρια (Tesliuk 2023: 44 - 45). Μετά την Ρωσική εισβολή του 2022, ο πληθυσμός της χώρας κατέρρευσε στα 37.7 εκατομμύρια το 2023, συμπεριλαμβανομένων των κατεχόμενων από την Ρωσία περιοχών (World Bank 2025).

Πριν την έναρξη του Ουκρανικού εμφυλίου, η Ουκρανία ήταν μια χώρα που χαρακτηριζόταν από μεγάλη πληθυσμιακή ανομοιογένεια. Η Ουκρανική πλειονότητα της χώρας ήδη από την διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης μέχρι και την περίοδο πριν την κατάληψη της Κριμαίας από την Ρωσία, υπολογιζόταν κατά μέσο όρο στο 60% του πληθυσμού της χώρας, με την αμέσως επόμενη πληθυσμιακή ομάδα να είναι οι Ρώσοι και Ρωσόφωνοι, με μέσο όρο 35% (Protsyk 2008: 23). Πρέπει να παρατηρηθεί ωστόσο πως τα στατιστικά αυτά χαρακτήριζαν τον

πληθυσμό με βάση την μητρική γλώσσα και όχι βάση της εθνικής συνείδησης ή καταγωγής (Protsyk 2008: 2, 23). Τουναντίον, μεταξύ του Ουκρανόφωνου πληθυσμού εμφανιζόταν μια διχογνωμία για του παράγοντες της Ουκρανικής εθνικότητας, οι οποίοι μπορούν να ομαδοποιηθούν σε δύο απόψεις: α) της εθνικότητας με βάση την διακριτή γλώσσα και την κουλτούρα και β) της Ανατολικο-σλαβικής καταβολής και κατ' επέκταση ενότητας (Protsyk 2008: 4 - 5). Σημαντικό είναι επίσης να σημειωθεί πως από την Ουκρανική πλειονότητα, περίπου οι μισοί δήλωναν πως στον οικείο τους χώρο χρησιμοποιούσαν από κοινού την Ουκρανική και Ρωσική γλώσσα, μια τάση που άρχισε να ελαττώνεται ακριβώς μετά τα γεγονότα της Πορτοκαλί Επανάστασης το 2004, με τα ποσοστά της αμιγούς χρήσης της μιας και της άλλης γλώσσας να αυξάνονται ως αποτέλεσμα του διχασμού (Protsyk 2008: 24).

Σε θρησκευτικό επίπεδο, το 60% του πληθυσμού της Ουκρανίας πρίν το 2021 δήλωνε πως ανήκε στην Ελληνο-Ορθόδοξη εκκλησία, ενώ μόλις το 8,8% δήλωνε αντίστοιχα πως ανήκε στην Ουκρανική Ελληνο-καθολική Εκκλησία, το οποίο μάλιστα κατοικούσε ως επί τω πλείστον στην Δυτική Ουκρανία (Office of International Religious Freedom 2022: 4 - 5). Επιπλέον, το 18.8% του πληθυσμού δήλωνε πως δεν ασπαζόταν καμία θρησκευτική παράδοση, το 8.8% αυτοχαρακτηριζόταν ως απλά "χριστιανός", ενώ το υπολειπόμενο ποσοστό μοιραζόταν μεταξύ Προτεσταντών (1,5%) και άλλων θρησκειών σε ποσοστά κάτω του 1% (Office of International Religious Freedom 2022: 5).

3.3 Οικονομικοί Παράγοντες

Η Ρωσική και Ουκρανική οικονομία εμφανίζουν αρκετά κοινά σημεία και πορεία, τουλάχιστον πριν την έναρξη του Ουκρανικού εμφυλίου του 2014. Κατά την διάρκεια της δεκαετίας του 1990, στην Ρωσική και Ουκρανική οικονομία κυριαρχούσαν οι οικονομικές δραστηριότητες του δευτερογενούς τομέα και δη των τομέων της βαριάς βιομηχανίας. Και οι δύο οικονομίες υπολοίπονταν στο κατά κεφαλήν εισόδημα κατά 25% και 40% αντίστοιχα του μέσου όρου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μια τάση που διατηρήθηκε για την Ρωσία αλλά οξύνθηκε για την Ουκρανία μέχρι το 2021 (Lawrence 2022: 202). Κατόπιν των μεταρρυθμίσεων και των ιδιωτικοποιήσεων της δεκαετίας αυτής, τις ακόλουθες δεκαετίες μέχρι και 2022, οι οικονομίες προσομοίαζαν στα χαρακτηριστικά τους αυτές της Δύσης, με τον τριτογενή τομέα να κυριαρχεί όλων των άλλων, τόσο εξαιτίας της ανάπτυξεων των δραστηριοτήτων αυτού του τομέα, όσο και της μείωσης των δραστηριοτήτων του δευτερογενούς τομέα. Από περίπου 40% της συμμετοχής του δευτερογενούς τομέα στο ΑΕΠ των δύο χωρών, πλέον το ποσοστό συμμετοχής του κυμαινόταν μεταξύ του 10% με 15%. Από την άλλη, η συμμετοχή του αγροτικού τομέα στην

οικονομία των δύο χωρών ήταν μια χαρακτηριστική τους διαφορά, με το ποσοστό της Ουκρανίας να αγγίζει το 10% και της Ρωσίας το 3.7% (Lawrence 2022: 203-204). Επίσης, η οικονομία της Ουκρανίας την ίδια περίοδο ήταν πιο ανοιχτή από αυτή της Ρωσίας, με τον λόγο συνολικού όγκου εισαγωγών-εξαγωγών προς ΑΕΠ να ξεπερνά το 100%, έναντι του 50% της Ρωσικής οικονομίας. Το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της Ουκρανίας ισορροπούσε μεταξύ ελλείμματος και πλεονάσματος, ενώ αντίθετα της Ρωσίας παρέμεινε καθόλη της διάρκεια της περιόδου πλεονασματικό. Οι εξαγωγές της Ρωσίας αφορούσαν κυρίως εξαγωγές πετρελαίου και φυσικού αερίου, αγγίζοντας μάλιστα λίγο πριν την έναρξη του Ουκρανικού εμφυλίου και την επιβολή κυρώσεων από τα δυτικά κράτη, το 70% των εξαγώγιμων αγαθών. Από την άλλη, οι εισαγωγές της Ρωσίας αφορούσαν κυρίως αγαθά τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών. Αντιθέτως, οι εξαγωγές της Ουκρανίας προήλθαν κυρίως από τον τομέα των υπηρεσιών, ενώ οι εξαγωγές τροφίμων με την πάροδο του χρόνου τελικά έφτασαν να ξεπεράσουν όλες τις άλλες εξαγωγές, αγγίζοντας σε όγκο το 45% του ΑΕΠ. Επιπλέον, οι εισαγωγές της Ουκρανίας αφορούσαν κυρίως μεταποιημένα προϊόντα και καύσιμα. Η επένδυση της Ουκρανίας ωστόσο στην πυρηνική ενέργεια, σε βαθμό που η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας προερχόταν κατά 50% από αυτή το 2021, μείωσε τις εισαγωγές καυσίμων σε αρκετά χαμηλά ποσοστά (Lawrence 2022: 204). Όσον αφορά το εξωτερικό χρέος των δύο χωρών, είναι αξιοσημείωτο πως ενώ το κρατικό χρέος ήταν αρκετά χαμηλό σε σχέση με το ΑΕΠ των οικονομιών τους, εντούτοις το εξωτερικό χρέος του ιδιωτικού τους τομέα είναι σημαντικά υψηλό, με αποτέλεσμα η εξυπηρέτηση του χρέους το 2020, για την Ρωσία να αγγίζει το 30% και για την Ουκρανία για το ίδιο έτος να είναι 40%, ενώ το 2015 το ποσοστό αυτό για την Ουκρανία ανήλθε στο 84%. Ως εκ τούτου, ένας βασικός παράγοντας στον οποίο ήλπιζαν όσοι αντιστρατεύονταν την Ουκρανική εκστρατεία της Ρωσίας, ήταν ακριβώς πως οι Ρωσικές εταιρείες θα κατέρρεαν εξαιτίας της αδυναμίας τους να εξυπηρετήσουν το εξωτερικό τους χρέους και κατ’ επέκταση η Ρωσική οικονομία θα συρρικνωνόταν (Lawrence 2022: 205).

Τρία σημαντικά σημεία της οικονομίας των δύο χωρών που συχνά απαντώνται στην συζήτηση σχετικά με τους παράγοντες και τα αίτια του Ρωσο-Ουκρανικού πολέμου, είναι: α) η διείσδυση των δυτικών εταιρειών στην Ουκρανία μετά την δεκαετία του 1990, β) η (αναβληθείσα) σταδιακή αντικατάσταση των ρωσικών αγωγών καυσίμων προς τα Ευρωπαϊκά κράτη στην Ουκρανία με άλλους αγωγούς, και γ) τα μεταλλευτικά ορυκτά της Ανατολική Ουκρανίας. Ως προς το πρώτο ζήτημα, οι Hartog, Neffke & Yang (2022) παρατηρούν πως το οικονομικό κέντρο της Ουκρανίας κατά την περίοδο πριν της Πορτοκαλί Επανάσταση του 2004, μετακινούταν σταδιακά προς την νοτιο-ανατολική επικράτεια της Ουκρανίας, όπου ο πληθυσμός παρουσίαζε αρκετά

υψηλά ποσοστά ρωσικού και ρωσόφωνου πληθυσμού. Από την άλλη, μετά το 2004, Δυτικές εταιρείες συνέρρεαν στην Ουκρανία, ένα γεγονός που πιθανόν να αποτελεί και αίτιο για την απότομη μετακίνηση του οικονομικού κέντρου την επόμενη δεκαετία από τις νοτιο-ανατολικές επαρχίες στις βορειοδυτικες επαρχίες, στις οποίες κατοικούν σημαντικοί πληθυσμοί που πρόσκεινται στην Ουκρανική Ελληνόρυθμη Καθολική Εκκλησία και που εμφορούνται από τα ιδεώδη του Ουκρανικού εθνικισμού και της στροφής της Ουκρανίας προς την Δύση. Όσον αφορά τους αγωγούς φυσικού αερίου και πετρελαίου, είναι γεγονός πως η Ρωσία ήταν μια πολύ σημαντική πύλη των ρωσικών αποθεμάτων στις Ευρωπαϊκές αγορές. Παρόλα αυτά, η Ρωσία αναζητούσε διαρκώς να την παρακάμψει, εξού και επένδυσε σε αγωγούς στον Εύξεινο Πόντο και στην Βαλτική. Υπολογίζεται δε πως με την έναρξη του Nord Stream 2, ο όγκος της ροής από τους αγωγούς της Ουκρανίας θα έπεφταν στο μισό (Lawrence 2022: 205). Τέλος, όπως προαναφέρθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, η νοτιο-ανατολική Ουκρανία χαρακτηρίζεται από πλούσια και διεθνώς σημαντικά κοιτάσματα μεταλλευτικών ορυκτών. Αρκετά στρατηγικά μεταλλεύματα όπως το λίθιο, ο σίδηρος κ.α. βρίσκονται στις περιοχές πλησίον των περιοχών που αποτέλεσαν το κέντρο των μαχών κατά τον Ουκρανικό εμφύλιο, και μετά την έναρξη της εισβολής αποτέλεσαν τα εδάφη που κατέλαβε και κράτησε μέχρι και σήμερα. Κατά τα τέλη του 2021, είχαν εκδηλώσει το ενδιαφέρον τους για αυτά τα κοιτάσματα αρκετές δυτικές εταιρείες, ενώ μερίδιο φιλοδοξούσαν να λάβουν και κινεζικές εταιρείες (Lawrence 2022: 205-206). Αυτά τα κοιτάσματα αποτέλεσαν το επίκεντρο επικοινωνιακού σκανδάλου, όταν ο ένθερμος φιλο-Ουκρανός Αμερικανός γερουσιαστής Lindsey Graham, σε συνάντηση του με τον πρόεδρο Ζελένσκι, αναφέρθηκε σε αυτά ως τον σημαντικότερο λόγο για να υποστηρίξουν οι ΗΠΑ την Ουκρανία ενάντια στην Ρωσία (Norton 2024).

4. Ο Ρωσο-ουκρανικός Πόλεμος υπό το πρίσμα των Θεωρήσεων

4.1 Η Οπτική του Νεορεαλισμού & Νεο-κλασσικού Ρεαλισμού

4.1.1 Νεορεαλισμός

Η σχολή του Νεορεαλισμού, εν αντιθέσεις με τις άλλες δύο θεωρήσεις, δεν περιορίζει την αιτιολογία της στις δύο χώρες αλλά αντιθέτως την επεκτείνει και την επικεντρώνει στην λεγόμενη "Συλλογική Δύση", και ειδικότερα στις ΗΠΑ.

Η πρώτη βασική υπόθεση για τα αίτια της Ρωσο-Ουκρανικής σύγκρουσης είναι πως παρά τις διακηρύξεις θεωρητικών και αξιωματούχων της Δύσης, η realpolitik ή αλλιώς πολιτική της ισχύος, δεν έπαψε να υφίσταται κατόπιν της διάλυσης της Σοβιετικής Ένωσης αλλά τουναντίον αποτέλεσε την γραμμή την οποία ακολούθησαν οι ΗΠΑ και η ΕΕ κατά την χάραξη της υψηλής τους στρατηγικής. Υπό αυτή την υπόθεση, το βάρος της ευθύνης για την Ρωσο-Ουκρανική σύγκρουση το φέρουν οι ΗΠΑ και οι σύμμαχοί της, και λιγότερο οι Ρώσοι που ουσιαστικά απάντησαν στην Δυτική απειλή. Το γεγονός της επιμονής των δυτικών να επεκτείνουν το ΝΑΤΟ στην Ανατολική Ευρώπη και ιδιαίτερα στην Ουκρανία, οφειλόταν στην επιθυμία τους να μετατρέψουν την Ουκρανία σε ένα δυτικό οχυρό ακριβώς στα σύνορα της Ρωσίας (Mearsheimer 2014: 2; Mearsheimer 2022: 1). Τις δεκαετίες του 1990 και 2000, οι κυβερνήσεις της Δύσης εξακολούθησαν να επιδιώκουν την επέκταση του ΝΑΤΟ στην Ανατολική Ευρώπη και την αλλαγή των πολιτευμάτων και των κοινωνικών κανονικοτήτων κατά αμερικανικά φιλελεύθερα πρότυπα, υποστηρίζοντας πως το τέλος του ψυχρού πολέμου μετεξέλιξε το διεθνές σύστημα σε ένα σύστημα όπου τα έθνη-κράτη ήταν μονολιθικοί θεσμοί και η διεθνιστική πολιτική είχε αντικαταστήσει την ρεαλιστική λογική που κυριαρχούσε στην Ευρώπη. Σύμφωνα με αυτή την οπτική, αν και οι ΗΠΑ ανεδείχθησαν στον ρόλο του ηγεμόνα, εντούτοις η ηγεμονία τους ήταν καλοήθης, για την οποία τα άλλα κράτη και δη η Μόσχα δεν είχε λόγο να ανησυχεί (Mearsheimer 2014: 7). Παρόλα αυτά, η Ρωσία δεν ενέδωσε σε αυτή την οπτική και αντιθέτως επέμεινε να ερμηνεύει κατά την ρεαλιστική οπτική τις εξελίξεις στην άλλοτε σφαίρα επιρροής της. Η διάσταση αυτή των αναγνώσεων είναι που κατέληξε να φέρει τα δύο στρατόπεδα, ΗΠΑ και Ρωσία, σε σύγκρουση στην Ουκρανία (Mearsheimer 2014: 8).

Προειδοποιήσεις κατά αυτής της στρατηγικής των ΗΠΑ, υπήρξαν ήδη από την δεκαετία του 1990 αλλά δεν εισακούστηκαν. Τα γεγονότα του 2014 ήταν επίσης μια πολύ σημαντική προειδοποίηση που η αγνόησή της από τις δυτικές κυβερνήσεις δεν δικαιολογείται. Αντί να διορθώσουν την στρατηγική τους και να εμπνευστούν από την ρεαλιστική σκέψη, οι ΗΠΑ εξακολούθησαν τις προκλητικές τους πολιτικές που οδήγησαν εξαρχής στην κρίση. Συνέχισαν να αγνοούν τις ανησυχίες ασφαλείας της Ρωσίας και επέμειναν ακόμη πιο σφοδρά στην απαγωγή της Ουκρανίας από την Ρωσική επιρροή και την μετατροπή της σε προμαχώνα κατά της Ρωσίας (Mearsheimer 2022: 4). Εν τέλει, η κυβέρνηση Biden ενταφίασε τις όποιες διπλωματικές προσπάθειες να επιλυθούν οι διαφωνίες διπλωματικά και το 2021 επανέλαβε την δέσμευση των ΗΠΑ να φέρουν την Ουκρανία στους κόλπους του ΝΑΤΟ. Ως αποτέλεσμα αυτού, οι Ρώσοι απάντησαν με εισβολή τον Φεβρουάριο του 2022. Οι Αμερικανικές ευθύνες ωστόσο δεν μένουν εκεί. Μετά την έναρξη του πολέμου, έλαβαν χώρα σημαντικές διεργασίες για κατάπαυση του πυρός και σύναψη ειρήνης μεταξύ Ουκρανίας και Ρωσίας, ωστόσο οι ΗΠΑ και οι σύμμαχοι κλιμάκωσαν την σύγκρουση παρέχοντας πολιτική, στρατιωτική και διπλωματική υποστήριξη στην Ουκρανία, προέβησαν σε επίπονες κυρώσεις κατά της Ρωσίας και διακήρυξαν πως απώτερος σκοπός του δυτικού συνασπισμού θα έπρεπε να είναι η στρατηγική ήττα της Ρωσίας πάση θυσία (Mearsheimer 2022: 1). Οι δυτικοί λοιπόν, όχι μόνον οδήγησαν τα πράγματα σε πόλεμο αλλά προέβησαν και προβαίνουν σε δράσεις που διασφαλίζουν μεταξύ άλλων την συνέχιση του Ρωσο-Ουκρανικού πολέμου.

Η δεύτερη υπόθεση είναι συγγενής ως προς την πρώτη και εστιάζει στο γεγονός πως η Ουκρανία καταλαμβάνει έναν κρίσιμο γεωγραφικό χώρο για την Ρωσία, στον οποίο η τελευταία δεν μπορεί να επιτρέψει σε άλλες μεγάλες δυνάμεις να έχουν επιρροή και έλεγχο. Κατά τον (Mearsheimer 2014: 5), αυτό δεν είναι δύσκολο να το διαπιστώσει κανείς. Το επίπεδο έδαφος της Ουκρανίας έχει αποτελέσει ιστορικά κύριο πέρασμα για εισβολή στην (και από την) Ρωσία. Επιπλέον, η έκτασή της επικράτειάς της προσθέτει ένα αρκετά μεγάλο στρατηγικό βάθος στην Ρωσία έναντι των απειλητικών δυτικών κρατών. Μόνο και μόνο αυτά τα σημεία θα οδηγούσαν κάθε Ρώσο ηγέτη να κινηθεί με κάθε μέσο για να διασφαλίσει πως το Ουκρανικό έδαφος θα παραμείνει μια ουδέτερη ζώνη, αν όχι μια φιλο-Ρωσική ζώνη (Mearsheimer 2014: 5). Ο Elias Götz (2016: 306) μάλιστα, επεκτείνοντας την θέση του Mearsheimer, τείνει προς την πρόθεση των Ρώσων να διασφαλίσουν πως η Ουκρανία θα είναι τουλάχιστον φιλο-Ρωσική, αφού η επικράτειά της αποτελεί σημαντικό κόμβο εμπορικών και ενεργειακών οδών, ενώ οι ακτές της είναι μια ιδανική πλατφόρμα για προβολή ισχύος στην Μαύρη Θάλασσα.

Ενώ η πρώτη υπόθεση αναδεικνύει πως το Ουκρανικό αποτελεί κατά κύριο λόγο μια διένεξη μεταξύ δύο μεγάλων δυνάμεων, των ΗΠΑ και της Ρωσίας, εντούτοις είναι η δεύτερη που επιχειρεί να εξηγήσει το γιατί στο Ουκρανικό ζήτημα η Ρωσία είναι διατεθειμένη να εμπλακεί ακόμη και σε μια πυρηνική ανταλλαγή. Αν η περιοχή της Ουκρανίας δεν ήταν υπαρξιακής σημασίας για την Ρωσία και αποτελούσε απλά μια διένεξη επεκτατισμού, η θέλησή της δεν θα ήταν τόσο ισχυρή ώστε να είναι πρόθυμη ακόμη και για το ακραίο αυτό σενάριο.

4.1.2 Νεοκλασσικός Ρεαλισμός

Μια κριτική έναντι του Mearsheimer, είναι πως κατά τις αναλύσεις του για το Ρωσο-Ουκρανικό δεν είναι απολύτως πιστός στην θεωρία του αλλά αντιθέτως εκφράζει θέσεις που τείνουν να προέρχονται περισσότερο από την θεώρηση του Νεοκλασικού Ρεαλισμού. Οι θέσεις αυτές βασίζονται συνήθως σε συνθήκες εσωτερικών παραγόντων, οι οποίες κατά τον ίδιο μετέχουν στον καθορισμό της δράσης των μεγάλων δυνάμεων, τόσο της Ρωσίας όσο και των ΗΠΑ (Smith & Dawson 2022: 181 - 182). Παρόλη την συγγένεια των απόψεων του Mearsheimer με αυτές του νεοκλασικού ρεαλισμού, τα συμπεράσματα της θεώρησης αυτής είναι αρκετά διαφορετικά.

Στο πνεύμα των νεοκλασικών ρεαλιστών, η ρωσική εισβολή δεν οφείλεται στις ανησυχίες ασφαλείας της Ρωσίας αλλά στον αναθεωρητικό χαρακτήρα του Ρωσικού κράτους και έθνους. Σύμφωνα με αυτή την θεώρηση, μετά τον τέλος του ψυχρού πολέμου, η Ρωσία φαίνεται να είναι η πλέον αναθεωρητική δύναμη του διεθνούς συστήματος (Κωτούλας, 2024: 155). Τυπολογικά, οι αναθεωρητικές δυνάμεις επιδιώκουν να υπονομεύσουν τους υφιστάμενους κανόνες του διεθνούς δικαίου και τις κανονικότητες που ρυθμίζουν την συμπεριφορά των κρατών, και να επιβάλουν μια νέα ισορροπία ισχύος, ή ακόμη και μια νέα διεθνή τάξη. Τα αναθεωρητικά κράτη ρέπουν προς αυτή την συμπεριφορά διότι οι εγχώριες δομές τους είναι μη συμβατές με την υπάρχουσα διεθνή κατάσταση, πράγμα το οποία τα κάνει να αισθάνονται απειλή από την εξωτερική πίεση και να αναζητούν εναγωνίως την αλλαγή των εξωτερικών συνθηκών κατά τρόπο που να συμβαδίζουν με την εσωτερική τους δομή (Κωτούλας, 2024: 154). Μια απόδειξη πως η Ρωσία ακολουθεί αυτό το παράδειγμα, αποτελεί το κείμενο του Δόγματος Εξωτερικής Πολιτικής του 2016 της Ρωσίας, στο οποίο η ίδια δηλώνει πως επιδιώκει να εμφανιστεί ως ο βασικός κοινωνός και διαμορφωτής ενός νέου πολυπολικού διεθνούς συστήματος, το οποίο θα αλλάξει εκ των θεμελίων τις κυρίαρχες οικονομικές, διπλωματικές και πολιτικές συνθήκες του διεθνούς συστήματος, κατά τρόπο που θα αφαιρέσει τα πρωτεία του Δυτικού συνασπισμού υπέρ ενός ευρασιατικού συνασπισμού χερσαίων δυνάμεων. Στο ευρύτερο πλαίσια αυτού του

σκοπού, η Ρωσία επιδιώκει επιπλέον να αλλάξει το παρόν υπόδειγμα των διεθνών σχέσεων σε ένα υπόδειγμα όπου η υπεροχή των ηγεμονικών δυνάμεων θα χαίρει κανονιστικής νομιμότητας. Σε αυτό το νέο υπόδειγμα, ο εθνοκρατοκεντρισμός και η ισότητα μεταξύ όλων των δρώντων θα αντικατασταθεί από μια ισότητα μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων. Οι όποιες διαφορές μεταξύ των επιμέρους δρώντων δεν θα επιλύονται στο εθνοκρατοκεντρικό επίπεδο αλλά τουναντίον, θα επιλύονται στο πλαίσιο της συνεννόησης των μεγάλων δυνάμεων. Ως εκ τούτου, η αρχής της κυριαρχίας των κρατών και η πρόνοια της απαγόρευσης της εξωτερικής παρέμβασης στα εσωτερικά τους αντικαθίσταται από την αρχή της κυριαρχίας των μεγάλων δυνάμεων και την απαγόρευση της εξωτερικής παρέμβασης στα εσωτερικά των σφαιρών επιρροής τους. Σε αυτό το νέο όραμα για το μέλλον του διεθνούς συστήματος, η Ρωσία θα ηγεμονεύει σε περιοχές όπως ο Καύκασος, η Βαλτική Θάλασσα και η Ανατολική Ευρώπη (Κωτούλας, 2024: 159). Καταλύτης στους ανωτέρω Ρωσικούς σχεδιασμούς είναι η Ουκρανία, και πιο συγκεκριμένα η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία, η οποία ως παράνομη ενέργεια θέτει εν αμφιβόλω την ισχύ των κανόνων του παρόντος διεθνούς συστήματος και φέρνει στο προσκήνιο ως μια νέα κανονικότητα την αρχή της ίσης και αδιαιρέτου ασφαλείας, στην οποία είχαν συμφωνήσει οι δύο μεγάλοι ανταγωνιστές του Ψυχρού Πολέμου την δεκαετία του 1970 (Κωτούλας, 2024: 160).

Η πιο πάνω υπόθεση, στηρίζεται σε τρεις υπο-υποθέσεις. Η πρώτη υπόθεση είναι πως η Ρωσία εισέβαλε στην Ουκρανία διότι ο γεωγραφικός χώρος της επικράτειάς της είναι ιδιαίτερα εύφορος και πλούσιος σε κρίσιμα μεταλλεύματα. Η γεωργική παραγωγή της Ουκρανίας είναι από τις μεγαλύτερες του κόσμου και είναι κρίσιμη για την διατροφική ασφάλεια χωρών όπως η Κίνα, οι χώρες της Μέσης Ανατολής και της Αφρικής (Κωτούλας, 2024: 63). Η δεύτερη υπόθεση είναι πως η Ρωσία αντέγραψε το δόγμα Monroe των ΗΠΑ για το δυτικό ημισφαίριο. Στα πλαίσια αυτά, η Ρωσική γραφειοκρατία έχει χτίσει μια πληθώρα ιστορικο-πολιτικών αφηγήσεων, οι οποίες ορίζουν πως ο πρώην σοβιετικός χώρος αποτελεί μια ζώνη θεμελιωδών συμφερόντων της Ρωσίας και πως η Ρωσία οφείλει να ασκεί αποκλειστική κυριαρχική επιρροή. Ο χώρος αυτός αποκαλείται ως εγγύς εξωτερικό και συμπεριλαμβάνει όλα τα κράτη που συμμετείχαν στο σύμφωνο της Βαρσοβίας ή αποσπάστηκαν από το σοβιετικό κράτος κατά την διάρκεια της διάλυσής του (Κωτούλας, 2024: 104). Η τρίτη υπόθεση είναι πως ο Ρωσικός λαός και η Ρωσική γραφειοκρατία φέρει μια βαριά παράδοση αυτοκρατορικών συνδρόμων, τα οποία από μόνα τους γενούν επεκτατικές φιλοδοξίες εις βάρους των γειτόνων και του παγκόσμιου συνόλου. Σύμφωνα με αυτή την υπόθεση, το Ρωσικό έθνος είναι διάδοχος ήδη δύο αυτοκρατοριών - της Ρωσικής Αυτοκρατορίας (1721 - 1917) και της Σοβιετικής Ένωσης (1922 - 1991), οι οποίες μάλιστα ήταν οι κατεξοχήν αναθεωρητικές δυνάμεις, κατακτώντας χερσαίες εκτάσεις τόσο στην Ανατολική

Ευρώπη όσο και στην Ασία μέχρι τον Ειρηνικό. (Κωτούλας, 2024: 81, 83). Ειδικότερα η επέκταση της Ρωσίας στην Κεντρική Ασία δεν οφειλόταν σε σχεδιασμούς απόκτησης πλουτοπαραγωγικών πόρων ή άλλων οικονομικών λόγων, αλλά ακριβώς στην αυτοπεποίθηση της Ρωσίας πως ήταν μια μεγάλη δύναμη του παγκόσμιου διεθνούς συστήματος (Κωτούλας, 2024: 98-99). Επιπλέον, ο ρωσικός πολιτισμός χαρακτηρίζεται από έναν πολιτικό και θρησκευτικό μεσσιανισμό, στοιχεία τα οποία συνοδοιπορούν μαζί με την πίστη στην εξουσία του ενός ηγέτη. Αυτά τα στοιχεία αποτελούν δάνεια της βυζαντινής και της μογγολικής παράδοσης, οι οποίες και οι δύο υποστηρίζουν την αυτοκρατορική πολιτειακή δομή, ενώ η τελευταία ιδιαίτερα ήταν κοινωνός της αρχής της Εντολής των Ουρανών (Mandate of Heaven) του κινεζικού πολιτισμού, η οποία ευνοεί ακραίες συγκεντρωτικές τάσεις στο εσωτερικό και επεκτατικές τάσεις στο εξωτερικό (Κωτούλας, 2024: 93). Ένα γνήσιο τέκνο αυτής της παράδοσης είναι και ο πολιτικός φιλόσοφος Alexandr Dugin, ο οποίος είναι ίσως ο πιο επιφανής εκφραστής του σύγχρονου ευρασιατισμού, μιας ιδέας που θέλει την Ρωσία ως το επίκεντρο μιας πολυεθνικής νεο αυτοκρατορικής δομής στον ευρασιατικό χώρο και δη στον μετασοβιετικό χώρο. Δεν είναι μάλιστα λίγες οι φορές που ο λόγος ανώτατων αξιωματούχων της Ρωσίας ταυτίζεται σημειολογικά με την οπτική αυτή (Κωτούλας, 2024: 167).

4.2 Η Φιλελεύθερη Οπτική

Η Φιλελεύθερη οπτική ως προς τα αίτια του Ρωσο-ουκρανικού πολέμου, στηρίζεται σε πέντε υποθέσεις.

Η πρώτη υπόθεση είναι πως ο πόλεμος αυτός κατά βάση έχει ιδεολογικό υπόβαθρο. Κατ' αυτή την οπτική, τα δύο στρατόπεδα που συγκρούονται είναι οι δυνάμεις του Φιλελεύθερου και Δημοκρατικού κόσμου και από την άλλη οι δυνάμεις που οραματίζονται έναν κόσμο όπου τα κράτη δρουν σύμφωνα με τα ρεαλιστικά πρότυπα, εντός ενός πολυπολικού κόσμου (Tierney 2022; Wuerth & Hakimi 2022; Geis & Schröder 2023). Οι τελευταίες θεωρούν πως το παρόν Φιλελεύθερο Διεθνές Σύστημα στην πραγματικότητα είναι ένα εργαλείο των Δυτικών δυνάμεων για να διατηρήσουν και να επεκτείνουν την κυριαρχία τους. Οι κανόνες του δεν είναι τίποτα άλλο παρά ένα όργανο για την αμφισβήτηση της νομιμότητας των υπολοίπων κρατών και την αναθεώρηση των παρουσών γεωπολιτικών πραγματικοτήτων υπέρ της λεγόμενης Συλλογικής Δύσης. Κατά τους εκφραστές αυτής της θέσης, η εμμονή του Ρωσικού αφηγήματος κατά της επέκτασης του ΝΑΤΟ είναι ενδεικτική αυτής της υπόθεσης (Tierney 2022: 2).

Η δεύτερη υπόθεση της φιλελεύθερης σχολής, είναι πως ένα επιπλέον αίτιο της Ρωσο-Ουκρανικής σύγκρουσης είναι και η αλλαγή της τάσης του εκδημοκρατισμού παγκοσμίως κατά αρνητικό για την δημοκρατία τρόπο, το οποίο έχει ως αποτέλεσμα την εύνοια συγκρούσεων σαν αυτή της Ρωσίας και της Ουκρανίας. Από το 2008, θεωρούν πως έχει διαμορφωθεί μια τάση αύξησης του παγκόσμιου πληθυσμού που κυβερνάται από απολυταρχικά καθεστώτα, σε τέτοιο βαθμό που η κατάσταση το 2022 ήταν παρόμοια με αυτή του 1997. Η τάση αυτή διαβρώνει τα θεμέλια του Φιλελεύθερου Διεθνούς συστήματος και την ισχύ των κανόνων του, κατά τρόπο που ευνοεί τις διεθνείς συγκρούσεις (Dickinson, 2022: 798).

Σύμφωνα με την τρίτη υπόθεση, ο Ρωσο-Ουκρανικός εμφύλιος στην πραγματικότητα είναι ένα σύμπτωμα της ολιγωρίας των φιλελεύθερων παγκόσμιων θεσμών στην ένταξη των άλλοτε ουδέτερων και εχθρικών κρατών προς τα φιλελεύθερα ιδεώδη, στην Φιλελεύθερη Παγκόσμια Τάξη. Από την μια, η Ρωσική επιθετικότητα έναντι της Ουκρανίας δημιουργήθηκε διότι η Ρωσία διέγνωσε τον δισταγμό και την αδυναμία του ΝΑΤΟ και της Ευρωπαϊκής Ένωσης να διαιωνίσουν τον Φιλελευθερισμό στην Ουκρανία. Από την άλλη, οι ίδιοι οι φιλελεύθεροι θεσμοί απέτυχαν στο να εντάξουν την ίδια την Ρωσία στην φιλελεύθερη τάξη, δημιουργώντας της καχυποψία έναντι της Δύσης, με αποτέλεσμα η πολιτική της ισχύος (power politics) να επανεμφανιστεί δριμύτερη. Όσο εντάσσονταν χώρες που άλλοτε ανήκαν στην σφαίρα επιρροής της Ρωσίας, όπως οι Βαλτικές χώρες, τα αρνητικά συναισθήματα της Ρωσίας έναντι της Δύσης ενισχύονταν (Dickinson, 2022: 799).

Σε συνέχεια της τρίτης υπόθεσης, η τέταρτη υπόθεση είναι πως, η γενική αδυναμία του Φιλελεύθερου Διεθνούς Συστήματος να αποκτήσει πλουραλιστικές ιδιότητες, δημιούργησε στην Ρωσία την πεποίθηση πως οι αντιδράσεις έναντι της εισβολής της στην Ουκρανία και οι ενδεχόμενες επιπτώσεις σε αυτή, θα ήταν σημαντικά ισχνές (Dickinson, 2022: 800; Tierney, 2022: 4). Η έναρξη της εισβολής και η διάρκεια του πολέμου είναι αποτέλεσμα και σύμπτωμα της εξασθένησης των Φιλελεύθερων Θεσμών και της υποχώρησης της ικανότητάς τους να επιβάλουν τους φιλελεύθερους κανόνες σε περιοχές όπου αντιστέκονται στα φιλελεύθερα ιδανικά. Ειδικότερα, κατά αυτή την οπτική, είναι εκκωφαντική η αποτυχία του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ να λάβει απόφαση για το γεγονός και να διαμεσολαβήσει μεταξύ των δύο κρατών (Geis & Schröder, 2023: 298). Η λειτουργία του Συμβουλίου Ασφαλείας πλήττεται από την πόλωση των πέντε μονίμων μελών του γύρω από ιδεολογικές και γεωπολιτικές τριβές. Ακόμη πριν τον πόλεμο, ήταν προφανές πως τα μέλη του ήταν χωρισμένα σε δύο αντίπαλα στρατόπεδα. Το μεν πρώτο στρατόπεδο αποτελούταν από το Ηνωμένο Βασίλειο, τις ΗΠΑ και την Γαλλία, το δε δεύτερο από την Ρωσία και την Κίνα. Μετά την έναρξη του Ρωσο-Ουκρανικού

πολέμου, οι εντάσεις μεταξύ των στρατοπέδων κορυφώθηκαν, με το μεν Δυτικό στρατόπεδο να χρησιμοποιεί το Συμβούλιο Ασφαλείας ως πλατφόρμα κριτικής κατά των άλλων δύο μελών, ενώ χρησιμοποιούσαν μονίμως το δικαίωμά τους στην αρνησικυρία για την παρεμπόδιση της λήψης καταδικαστικών αποφάσεων εναντίον της Ρωσίας. Ως αποτέλεσμα αυτού του γεγονότος, οι φιλελεύθεροι θεωρούν πως πλέον το κύρος και η εξουσία του Συμβουλίου Ασφαλείας έχει φθαρεί ανεπανόρθωτα, το οποίο επιτρέπει στην Ρωσία και τις αντι-φιλελεύθερες δυνάμεις να απολαμβάνουν όλο και περισσότερη ελευθερία κινήσεων, και να μειώνουν διαρκώς την αποτελεσματικότητα των δικλείδων του Διεθνούς Φιλελεύθερου Συστήματος (Geis & Schröder, 2023: 297-300).

Η απουσία ισχυρών και αποτελεσματικών φιλελεύθερων θεσμών, δημιούργησαν ρήγμα ακόμη και μεταξύ των δημοκρατιών, εκ των οποίων αρκετές εμφανίστηκαν διστακτικές να λάβουν τόσο προληπτικά, όσο και κατασταλτικά μέτρα εναντίον των ρωσικών παραβάσεων. Κατά την Φιλελεύθερη οπτική, η Ρωσία γνώρισε σχετική ασυλία κατά την διάρκεια των γεγονότων του 2014, με την υποστήριξη των αποσχιστικών δυνάμεων και την κατάληψη της Κριμαίας, το οποίο αποκάλυψε στις αυταρχικές δυνάμεις και δή στην Ρωσία, πως οι εφαρμοστικοί μηχανισμοί του διεθνούς συστήματος ήταν παράλυτοι. (Tierney, 2022: 3)

Η πέμπτη και τελευταία υπόθεση, είναι πως οι αυταρχικές δυνάμεις απεδείχθησαν πιο ανθεκτικές από ότι αναμενόταν. Οι δημοκρατικές δυνάμεις απέτυχαν να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα και ολιγώρησαν στην μεταρρύθμιση των φιλελεύθερων θεσμών για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των παραβιάσεων από τα απολυταρχικά καθεστώτα. (Wuerth & Hakimi, 2022).

4.3 Η Κονστρουκτιβιστική Οπτική

Οι υποθέσεις αυτής της σχολής σκέψης γύρω από τα αίτια του πολέμου, εμφανίζονται να είναι τέσσερις.

Η πρώτη υπόθεση αφορά την αιρετική ανάγνωση των διεθνών κανόνων από τα δύο στρατόπεδα, το οποίο γεγονός οδήγησε σε διαρκείς αμφισβητήσεις των εύλογων ορίων του αντίπαλου στρατοπέδου και εν τέλει κατέληξε στην σύγκρουση(dos Reis & Grzybowski, 2023: 325). Υπό αυτή την υπόθεση, τα δύο στρατόπεδα επιλέγουν να υποστηρίξουν την νομιμότητα των πράξεων τους και την παρανομία των πράξεων του άλλου στρατοπέδου, σε μια από τις δύο θεμελιώδεις αρχές του παρόντος διεθνούς δικαίου. Η μεν Ρωσία, για να δικαιολογήσει την

κατάληψη της Κριμαίας και την εισβολή του 2022, επικαλείται την αρχή της Αυτοδιάθεσης των Λαών, ενώ η Ουκρανία και οι δυτικοί της σύμμαχοι επικαλούνται την αρχή της Κυριαρχίας των Κρατών, τόσο για τις κυρώσεις τους εναντίον της Ρωσίας μετά το 2014, όσο και για την υποστήριξη της Ουκρανίας, τόσο στο πεδίο όσο και στην διπλωματική αρένα, σε εκκλήσεις και πιέσεις προς τρίτα κράτη, και σε κινήσεις στον ΟΗΕ και στα διεθνή δικαστήρια. Ειδικότερα η Ρωσία υποστηρίζει πως ο πληθυσμός της Κριμαίας και των μετά την εισβολή του 2022 κεκτημένων περιοχών βρισκόταν υπό διωγμό. Ο πληθυσμός αυτός, μετά την απελευθέρωσή του από την Ουκρανία, εξέφρασε την βούλησή του για ένωση με την Ρωσία μέσω δημοψηφίσματος, το οποίο θα πρέπει να γίνει σεβαστό, κατά τα πρότυπα των επιχειρημάτων της Δύσης στην περίπτωση του Κοσσόβου. Οι περιοχές αυτές, κατά το Ρωσικό αφήγημα, ανήκουν στον Ρωσικό Κόσμο (Russkiy Mir / Русский мир) και η Ρωσική Ομοσπονδία έχει κάθε λόγο να προστατεύει τα δικαιώματα των ντόπιων αυτών πληθυσμών (dos Reis & Grzybowski, 2023: 325-329).

Η δεύτερη υπόθεση των Κονστρουκτιβιστών εστιάζει στην ταυτοτική σύγκρουση των δύο κρατών, και πιο συγκεκριμένα στην διαφωνία τους αναφορικά με τις εθνικές καταβολές του ενός και του άλλου λαού, και την πολιτική τους που απορρέει - ή θα έπρεπε να απορρέει - από αυτήν (Rossi 2014; Hayat 2022; Gahramanova 2024). Σύμφωνα με αυτή την υπόθεση, η Ρωσία θεωρεί το Ουκρανικό έθνος ως αδελφό έθνος, το οποίο μόνον κατά παραδοξότητα διαθέτει δική του κρατική υπόσταση. Η κοινή τους ιστορία ξεκινά από το μεσαιωνικό βασίλειο των Ρώσων του Κιέβου (Kievan Rus), το οποίο θεωρείται ως η κοιτίδα του Ρωσικού πολιτισμού, συνεχίζεται με την ενσωμάτωσή της Ουκρανίας στην Τσαρική Ρωσία τον 17ο αιώνα και φτάνει μέχρι την Σοβιετική Εποχή που από ένα ιστορικό σφάλμα προέκυψε το ανεξάρτητο Ουκρανικό κράτος. Κατά τους Ρώσους, οι Ουκρανοί δεν είναι τίποτα άλλα παρά ο νεαρότερος αδελφός τους εντός της ευρύτερης Σλαβικής οικογένειας, με κοινό πολιτισμό, γλώσσα και θρησκεία. Η όλο και μεγαλύτερη αποξένωση του Ουκρανικού λαού από τις κοινές ρίζες με τον Ρωσικό λαό, αντιμετωπίζεται ως μια σημαντικότατη απώλεια που δεν μπορεί να παραμείνει αναπάντητη. Η διαδικασία αποξένωσης των δύο λαών είναι κατά τους Ρώσους έργο ολιγαρχών που έχουν συμφέροντα και εξαρτήσεις στην Δύση, και οι οποίοι προσπαθούν να εμφυτεύσουν στον ουκρανικό λαό μια ξένη ταυτότητα, δημιουργημένη σε εργαστήρια και όχι μέσα από την ιστορική ζύμωση, με σκοπό την εκρίζωση των αδελφικών συναισθημάτων του Ουκρανικού λαού και κάθε δικαιώματος της Ρωσικής Ομοσπονδίας επι της περιοχής που απορρέει από αυτά (Gahramanova, 2024: 9, 25).

Από την άλλη, η Ουκρανία - σύμφωνα με αυτή την υπόθεση - προσπαθεί η ίδια να επανακαθορίσει την εθνικής της ταυτότητα, ιδιαίτερα μετά την ανεξαρτησία της το 1991. Το

Ουκρανικό κράτος έλαβε μέτρα για την προώθηση της Ουκρανικής Γλώσσας, πολιτισμού και ιστορικής αφήγησης. Τρανό παράδειγμα αποτελεί ο γλωσσικός νόμος που απαγορεύει την χρήση της Ρωσικής γλώσσας στην δημόσια σφαίρα και προωθεί την χρήση της Ουκρανικής γλώσσας ακόμη και εντός των περιοχών με έντονη παρουσία μη-Ρωσικών μειονοτικών πληθυσμών. Επιπλέον, η επιχειρούμενη ρήξη λαμβάνει χώρα ακόμη και σε θρησκευτικό επίπεδο, με τον εκκλησιαστικό διαχωρισμό των δύο εθνών και την δίωξη των πιστών στο πατριαρχείο της Μόσχας (Hayat 2022: 31).

Η διαδικασία αυτή έφερνε την Ουκρανία σε εσωτερική ταραχή. Το δυτικό μέρος της αποτελείται από πληθυσμούς που είναι φίλα προσκείμενοι στην Δύση και επιθυμούν την αποκοπή του Ουκρανικού κράτους από την επιρροή της Ρωσίας. Μάλιστα, η ένταξη της Ουκρανίας στους δυτικούς θεσμούς είναι κάτι πολύ περισσότερο από μια ενίσχυση της αποτροπής του Ουκρανικού κράτους έναντι του ανατολικού του γείτονα. Για το φίλο δυτικό τμήμα της Ουκρανίας, η ένταξη στους θεσμούς αυτούς συμβάλει στην διαδικασία της ταυτοτικής της αυτονόμησης από την Ρωσία (Gahramanova, 2023: 17, 19). Από την άλλη, το ανατολικό μέρος της χαρακτηρίζεται από πληθυσμούς που στην πλειονότητά τους είτε μιλούν ρωσικά, είτε είναι ρωσικής καταγωγής, και υποστηρίζουν πολιτικές που ευνοούν τα ρωσικά συμφέροντα και την διατήρηση της ταυτοτικής συγγένειας του Ουκρανικού και Ρωσικού λαού. Η εσωτερική αυτή σύγκρουση δημιουργούσε διαρκώς στην χώρα πολιτική αναταραχή, η οποία τελικά κατέληξε στην ανατροπή του προέδρου Γιανουκόβιτς και την έναρξη του εμφυλίου πολέμου του 2014, εξ αφορμής της απόφασης της κυβέρνησής του να ακυρώσει μια συμφωνία με την ΕΕ, κίνηση η οποία ερμηνεύτηκε από το φιλο-δυτικό στρατόπεδο ως αποτέλεσμα παρέμβασης της Ρωσίας στις πολιτικές της Ουκρανίας (Rossi, 2014: 1, 3).

Η τρίτη υπόθεση της Κονστρουκτιβιστικής σχολής είναι πως οι Ρωσική γραφειοκρατία μετέτρεψε ένα αμιγώς πολιτικό ζήτημα σε ζήτημα ασφαλείας. Αν και η υπόθεση αυτή ομοιάζει με την δεύτερη, εντούτοις η συγκεκριμένη υπόθεση εστιάζει στο γεγονός πως ένα ζήτημα που θα μπορούσε να περιοριστεί σε μια διαδικασία σύγκρουσης απλών συμφερόντων και ανάλογης διαχείρισης, επικοινωνήθηκε από τους Ρώσους στρατηγιστές ως ζήτημα ζωής και θανάτους (Hayat, 2022: 34-35). Η επικοινωνιακή αυτή στρατηγική κατά τους ίδιους δεν εδραζόταν απαραίτητα σε πραγματικά δεδομένα αλλά τουναντίον, ο σκοπός της ήταν η κατάληψη της Κριμαίας και εν τέλει η δικαιολόγηση της στρατιωτικής εισβολής (Hayat, 2022: 35).

Η τέταρτη υπόθεση εστιάζει στην σύγκρουση μεταξύ της Ρωσίας και της Δύσης, η οποία είναι καταλυτική για την αναβίωση της αυτοκρατορικής ταυτότητας της Ρωσίας και την

επιθετικότητα κατά της Ουκρανίας ως μέρος της αμφισβήτησης των κυρίαρχων κανονικοτήτων του διεθνούς συστήματος (Gamez 2023). Υπό αυτή την υπόθεση, η φαινομενική αφοσίωση της Ρωσίας σε αρκετές από τις κανονικότητες του διεθνούς συστήματος, πολλές ενάντια στην ίδια της την ταυτότητα, ήταν αποτέλεσμα μιας στρατηγικής απόδρασης από την ασθενή θέση στην οποία βρισκόταν στην δεκαετία του 90. Καθώς όμως η Ρωσία ανέκαμπτε, όλο και λιγότερο μειωνόταν η ανάγκη της για νομιμοποίηση και αναγνώριση, και μια σπείρα δράσης αντίδρασης ξεκίνησε μεταξύ Ρωσίας και Δύσης. Κατά την προσπάθειά της η Δύση να περιορίσει την Ρωσία, συνέβαλε στην αναβίωση της αυτοκρατορικής ταυτότητάς της Ρωσίας μέσα από την άρνηση της να αναγνωρίσει στην Ρωσία τον ρόλο της Μεγάλης Δύναμης. Μέσα από την επέκταση του ΝΑΤΟ και της ΕΕ στον πρώην σοβιετικό χώρο, τόσο σε επίπεδο θεσμών όσο και σε επίπεδο αξιών και κανονικοτήτων, η Ρωσία αναγνώρισε μια απειλή προς την ίδια της την ύπαρξη, κάτι που έδωσε ώθηση ακριβώς στην ανάγκη της Ρωσίας να επιβεβαιώσει την ταυτότητά της και την κυριαρχία της σε αυτό τον χώρο. Στην νέα εποχή, η Ρωσία προβάλλει τον εαυτό της ως την προστάτιδα δύναμη της Ορθόδοξης εκκλησίας και του παραδοσιακού κόσμου. Στο Ρωσικό όραμα, οι παραδόσεις, η τάξη και η σταθερότητα προβάλλονται ως υπέρτερες αξίες από αυτές των ατομικών δικαιωμάτων και της ελευθερίας. Μέσα από την εισβολή στην Ουκρανία, η Ρωσία επιδιώκει ακριβώς να αμφισβητήσει τις κανονικότητες αυτές και να ριζώσει τις δικές της (Gamez, 2023: 4-5).

5. Συζήτηση & Συμπέρασμα

Σε γενικές γραμμές, όλες οι θεωρήσεις πλην του Νεορεαλισμού φαίνεται να εμφανίζουν συγγενείς απόψεις αναφορικά με τα αίτια της Ρωσο-ουκρανικής σύγκρουσης. Κατά κύριο λόγο επικεντρώνονται στην Ρωσία, θεωρώντας πως τα αίτια βρίσκονται εντός αυτής της χώρας και των συμμάχων της. Οι φιλελεύθεροι θεωρούν εξ αρχής πως από την στιγμή που η Ρωσία δεν είναι μια φιλελεύθερη δημοκρατία, δεν μπορεί παρά να ρέπει προς την σύγκρουση και τον επεκτατισμό. Το ίδιο ισχυρίζονται και οι κονστρουκτιβιστές και οι νεοκλασσικοί ρεαλιστές. Από εκεί και πέρα ωστόσο, η κάθε μια από αυτές τις θεωρίες εμφανίζει την δική της οπτική. Οι φιλελεύθεροι στρέφουν την προσοχή τους στο διεθνές σύστημα και την εξασθένιση των διεθνών οργανισμών, πράγμα που κατά την άποψή τους δίνει χώρο σε αυταρχικές δυνάμεις όπως η Ρωσία να δράσουν επεκτατικά. Οι κονστρουκτιβιστές από την άλλη, επικεντρώνονται στον τρόπο με τον οποίο η Ρωσική γραφειοκρατία συντηρεί ή χτίζει το αφήγημά της για την Ουκρανία, με σκοπό να δικαιολογήσει στο εξωτερικό και να παγιώσει στο εσωτερικό τον επεκτατικό της χαρακτήρα. Τέλος, οι νεοκλασσικοί ρεαλιστές συμφωνούν σε μεγάλο βαθμό τόσο με την μια, όσο και με την άλλη άποψη, ωστόσο εισέρχονται σε ένα βαθύτερο αναλυτικό πλαίσιο, προσθέτοντας ως αίτια του πολέμου τα οικονομικά κίνητρα της Ρωσίας από την επέκτασή της στην Ουκρανική επικράτεια, όσο και ένα μακροπρόθεσμο σχέδιο της Ρωσίας να ανατρέψει το υπάρχον διεθνές σύστημα και να επιβάλει τον εαυτό της ως κυρίαρχη δύναμη στην γεωγραφική γειτονιά της και στο νέο διεθνές σύστημα.

Όλες οι παραπάνω απόψεις είναι έγκυρες, ωστόσο είναι ένα ερώτημα κατά πόσον αφορούν τα αίτια της Ρωσο-ουκρανικής σύγκρουσης ή τον τρόπο που εκδηλώνεται ένας βαθύτερος μηχανισμός που διέπει και καθορίζει τις διεθνείς εξελίξεις. Οι κονστρουκτιβιστές βεβαίως είναι σχετικά ανοικτοί στο ότι ασχολούνται περισσότερο με το πως και παρά στο γιατί, ωστόσο οι άλλες δύο θεωρήσεις όχι και τόσο. Τα οικονομικά κίνητρα ως αίτιο πολέμου που παρουσιάζουν οι νεο-κλασσικοί ρεαλιστές, θα μπορούσε να αποτελεί ένα πηγαίο αίτιο, ωστόσο αξίζει να αναφέρουμε πως σύμφωνα με την μελέτη του Lawrence (2022: 208), αυτό το επιχείρημα είναι αρκετά ασθενές αφού η Ρωσική οικονομία είναι αυτάρκης σε μεγάλο βαθμό από πρώτες ύλες, ενώ ταυτόχρονα θα πρέπει να τεθεί το ερώτημα, αν συνεχίσουμε να εξετάζουμε αυτό το επιχείρημα, τι εμπόδιζε την Ρωσία να αποκτήσει πρόσβαση στις πρώτες της Ουκρανίας δια μέσω εμπορικών συμφωνιών. Το ερώτημα αυτό, όπως δείχνουν τα στατιστικά στοιχεία της μελέτης των Hartog, Neffke & Yang (2022), με την υποχώρηση των Ρωσικών εταιρειών και την είσοδο Δυτικών εταιρειών στην Ουκρανική επικράτεια, με πρακτικό

αποτέλεσμα την μετατόπιση του οικονομικού κέντρου βάρους προς εδάφη των οποίων ο πληθυσμός έχει φιλο-δυτικές και αντι-ρωσικές τάσεις, μας οδηγεί στο να διερευνήσουμε την Ρωσο-Ουκρανική σύγκρουση όχι μόνον ως διμερές ζήτημα αλλά ως ζήτημα του διεθνούς συστήματος, μέσα από την νεορεαλιστική οπτική.

Η παρατήρηση των νεορεαλιστών πως η πολιτική της ισχύος ουδέποτε έπαψε να εφαρμόζεται από το δυτικό στρατόπεδο και δη τις ΗΠΑ, δεν είναι μια άποψη που εμφανίστηκε μετά τα γεγονότα του 2014, αλλά εκφράστηκε ήδη από τον Joseph Nye (2004: 95) όταν παρατήρησε πως η εισβολή των ΗΠΑ στο Ιράκ κατέτριψε τόσο το κύρος των ΗΠΑ όσο και του ΟΗΕ. Πολύ αργότερα, κριτική επί του ίδιου θέματος εκφράστηκε και από τους Arquila & Ronfeldt (2020: 40), οι οποίοι παρατήρησαν πως αν και προσδοκούσαν πως οι ΗΠΑ θα κατέληγαν ως ιδεολογικός φάρος της παγκόσμιας συνεργασίας, εντούτοις οι ΗΠΑ τις δύο τελευταίες δεκαετίες ακολουθούσαν τον αντίθετο δρόμο και εξελίσσονταν ολοένα και περισσότερο σε μια δύναμη αποκλειστικά σκληρής ισχύος. Οι κανονικότητες του φιλελεύθερου διεθνούς συστήματος λοιπόν, παραβιάσθησαν και καταστρατηγήθηκαν από τις ίδιες τις ΗΠΑ, πολύ πριν επανακάμψει ο Ρωσικός αυτοκρατορισμός που βασίζουν τις αναλύσεις τους οι τρεις προηγούμενες θεωρήσεις, και αυτό δεν είναι αποκλειστική άποψη των Ρώσων αξιωματούχων ή των νεορεαλιστών θεωρητικών. Υπό αυτή την οπτική, ήταν αναμενόμενο η Ρωσία να αντιμετωπίζει με έντονη καχυποψία την επέκταση του ΝΑΤΟ στην ανατολική Ευρώπη. Το επιχείρημα αυτό αναιρεί τις θέσεις των θεωρητικών που αντιμετωπίζουν τους φόβους της Ρωσίας έναντι της Δύσης ως ανεδαφικούς και ταυτόχρονα μας εξωθεί στο να αναλύσουμε τα τεκταινόμενα πρωτίστως μέσα από το θεωρητικό σχήμα των ανταγωνιστικών σχέσεων των μεγάλων δυνάμεων.

Ένα μείζον ζήτημα που οφείλεται να ερμηνευτεί ταυτόχρονα, είναι η πρόθεση της Ρωσίας να υπερασπιστεί την αποκλειστικότητα της επιρροής της στην Ουκρανία (ή έστω την ουδετερότητα της χώρας) μέχρι και με χρήση πυρηνικών όπλων, κάτι το οποίο διεμήνυσε ήδη από την έναρξη της εισβολής του 2022 (Trevelyan 2024). Η χρήση πυρηνικών όπλων είναι μια ακραία λύση η οποία ενδεχομένως να προσφέρει κάποιες λύσεις σε τακτικό επίπεδο στις διεθνείς σχέσεις, ωστόσο ενέχει σοβαρούς κινδύνους σε στρατηγικό επίπεδο, αφού δίνει το ηθικό πλεονέκτημα στους αντιπάλους της να κατευθύνουν τα πράγματα σε διάφορες κατευθύνσεις - ακόμη ίσως και στην απάντηση. Το γεγονός της απειλής πυρηνικών όπλων, είναι κατά την γνώμη μου επαρκές τεκμήριο για τον βαθμό της στρατηγικής σημασίας που αποδίδουν οι Ρώσοι γραφειοκράτες στην Ουκρανία. Τα οικονομικά ή αυτοκρατορικά κίνητρα, δεν μπορούν να εξηγήσουν αυτό το γεγονός και ως εκ τούτου, θα πρέπει να απορριφθούν. Επίσης, θα πρέπει να απορριφθούν και οι ταυτοτικοί λόγοι και η αναθεωρητική τάση της Ρωσίας, στον βαθμό που

εμφανίζονται ως ζητήματα απλών συμφερόντων και όχι ως ζήτημα ζωής και θανάτου. Η θέση για παράδειγμα των κονστρουκτιβιστών που θέλει το ζήτημα να μετατράπηκε από ένα απλό ζήτημα σύγκρουσης συμφερόντων σε ζήτημα ασφαλείας από τους Ρώσους γραφειοκράτες, δεν μπορεί να υποστηριχθεί υπό την στρατηγική της αμοιβαίας καταστροφής με την οποία απειλεί η Ρωσία. Επίσης το ίδιο ισχύει και για την θέση των νεο-κλασσικών ρεαλιστών που θέλουν την Ρωσία να χρησιμοποιεί το Ουκρανικό ζήτημα ως καταλύτη για την αμφισβήτηση των κανονικοτητων του παρόντος διεθνούς συστήματος και την μετεξέλιξη του κατ' εικόνα των εσωτερικών της δομών. Τουναντίον, η απειλή της αμοιβαίας καταστροφής είναι τεκμήριο υπέρ της θέσης των νεο-ρεαλιστών πως πράγματι, η Ουκρανία είναι ένας χώρος υπαρξιακής σημασίας για την Ρωσία.

Ένα επιπλέον γεγονός που χρήζει προσοχής, είναι το γεγονός πως η κλιμάκωση της τριβής προ της κρίσης, δεν ήρθε από την Ρωσία αλλά από την Ουκρανία και το δυτικό στρατόπεδο. Η κυβέρνηση Ζελένσκι, όπως αναφέρθηκε στο 2ο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας, ενώ εξελέγη με ατζέντα συμφιλίωσης το 2019, το 2021 η ατζέντα που ακολουθούσε είχε μεταλλαχθεί σε μια ατζέντα καταπίεσης της Ρωσικής μειονότητας και επανακατάληψης των Ανατολικών επαρχιών και της Κριμαίας, κάτι που συνεπαγόταν πόλεμο με την Ρωσία ούτως ή άλλως. Οι Ρώσοι ξεκίνησαν να συγκεντρώνουν στρατεύματα στα Ρωσο-Ουκρανικά σύνορα λίγο μετά την ανάληψη της διοίκησης των ΗΠΑ από την κυβέρνηση Biden, κάτι το οποίο φαίνεται να παύθη μέχρι την διάσκεψη της Γενεύης. Κατόπιν της αποτυχίας της επίτευξης συμφωνίας μεταξύ των ΗΠΑ και της Ρωσίας για το μέλλον της Ουκρανίας, οι Ρώσοι επανεκκίνησαν την συγκέντρωση, μέχρι που εισέβαλαν στην Ουκρανία στα τέλη Φεβρουαρίου του 2022. Το γεγονός αυτό προδίδει καταρχήν πως οι κύριοι συνομιλητές για το μέλλον της Ουκρανίας δεν είναι η Ουκρανία με την Ρωσία, αλλά οι ΗΠΑ με την Ρωσία. Κατά δεύτερον, δείχνει πως η Ρωσία ήλπιζε σε μια επίλυση του ζητήματος δια της διπλωματίας και δεν ήταν αυτοσκοπός της εισβολή στην χώρα. Αυτό εξασθενεί τις υποθέσεις που υποστηρίζουν πως η Ρωσία εισέβαλε στην Ουκρανία διότι προσέβλεπε σε εδαφικά, οικονομικά ή ιδεολογικά κέρδη, διότι η επιδίωξη από την Ρωσία δεν ήταν η δημιουργία ενός αφηγήματος για εισβολή άλλα η επίλυσή του με ειρηνικά μέσα.

Σημαντικό είναι βέβαια να διερωτηθούμε περί της βαρύτητας της Ρωσικής άποψης περί της κοινής καταγωγής των δύο λαών, στις επιθετικές αποφάσεις που έλαβε η Ρωσία μετά το 2014 έναντι της Ουκρανίας. Μια από τις υποθέσεις του Κονστρουκτιβισμού είναι πως η πεποίθηση των δύο λαών περί της κοινής ή μη καταγωγής τους, δημιούργησε μια ιστορική διαδικασία που γέννησε την Ρωσο-Ουκρανική σύγκρουση. Αυτή η υπόθεση εξετάζεται τόσο

από την ιστορική οπτική, όσο και από την οπτική της κριτικής ανάλυσης των δημογραφικών ερευνών της Ουκρανίας. Είναι γεγονός πως για πολλούς αιώνες, όπως είδαμε στο δεύτερο κεφάλαιο, το συναίσθημα των δύο λαών ήταν κοινό και η ιδέα της διαφορετικής καταγωγής προέκυψε κυρίως στα κατεχόμενα εδάφη από την Πολω-λιθουανική κοινοπολιτεία και την Αυστροουγγαρία. Ακόμη και στα έτη μετά την διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, η διερεύνηση της εθνικής συνείδησης προσεγγίστηκε επί τη βάση της γλώσσας και όχι επί τη βάση του αιτήματος της Ουκρανικής ταυτότητας, το οποίο όπως είδαμε στο τρίτο κεφάλαιο ήταν ούτως ή άλλως διχασμένο μεταξύ της δυτικότητας των Ουκρανών και της ανατολικο-σλαβικής τους καταγωγής. Για τον λόγο αυτό, η ταυτοτική διαμάχη των δύο λαών δεν μπορεί να αποτέλεσε κύριο αίτιο για την Ρωσο-ουκρανική σύγκρουση αλλά μάλλον η διαφωνία αυτή είναι ένας από τους τρόπους εκδήλωσης της ευρύτερης σύγκρουσης. Όπως μάλιστα είδαμε στην ανάλυση για τους οικονομικούς παράγοντες, μετά το 2004 και την πορτοκαλί επανάσταση, η είσοδος των δυτικών εταιρειών στην Ουκρανία ανέτρεψε την τάση της μετατόπισης του οικονομικού κέντρου προς τα ανατολικά εδάφη, αφού ωφελήθηκαν κατά κύριο λόγο πληθυσμοί στην δυτική Ουκρανία που διακατέχονταν από αντι-ρωσικά συναισθήματα, πράγμα το οποίο μας οδηγεί στην αντίθετη υπόθεση, πως η έξαψη του ταυτοτικού διχασμού ήταν περισσότερο ένα σύμπτωμα μιας διεργασίας που ξεπερνούσε την διμερή σύγκρουση, παρά ένα από τα αίτια αυτής.

Εν κατακλείδι, το Ουκρανικό δεν μπορεί να ειδωθεί μέσα από το πρίσμα των διμερών σχέσεων Ρωσίας και Ουκρανίας διότι αποτελεί μια εκδήλωση του ανταγωνισμού δύο μεγάλων δυνάμεων, των ΗΠΑ και της Ρωσίας. Η θεώρηση που προσεγγίζει καλύτερα τις αιτίες της Ρωσο-Ουκρανικής σύγκρουσης είναι η νεο-ρεαλιστική, καθώς είναι η μόνη που εξετάζει το ζήτημα στο συστημικό επίπεδο και μπορεί να εξηγήσει επαρκώς τους λόγους για τους οποίους η Ρωσία αντιμετωπίζει το Ουκρανικό ζήτημα ως ζήτημα υπαρξιακής φύσεως. Η γεωγραφία της περιοχής αποτελεί έναν χώρο μείζονος σημασίας για την ακεραιότητα του Ρωσικού κράτους, κυρίως εξαιτίας της απουσίας φυσικών εμποδίων όπως παρατηρήσαμε στο τρίτο κεφάλαιο, και ως εκ τούτου δεν μπορεί να ανεχθεί την παρουσία μεγάλων δυνάμεων, οι οποίες μάλιστα αποδεδειγμένα δρουν επί την βάση του ιδίωντος συμφέροντος παρά της δεδηλωμένης αποστολής τους, και οι οποίες για σχεδόν έναν αιώνα υπήρξαν ορκισμένοι εχθροί του. Οι υποθέσεις των θεωρήσεων που επικεντρώνονται σε ταυτοτικά και ιδεολογικά ζητήματα, αφορούν μάλλον περισσότερο τρόπους εκδήλωσης του ανταγωνισμού των μεγάλων δυνάμεων παρά αίτια που γέννησαν την Ρωσο-ουκρανική σύγκρουση.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Κωτούλας Ι. (2024), Γεωπολιτική του Πολέμου κατά της Ουκρανίας, Εκδόσεις Παζήση, Αθήνα, ISBN: 978-960-02-4311-6

Μικέλης, Κ., & Τρούλης, Μ. (2015). "Τα κράτη, η επιθετικότητά τους και ο J. Mearsheimer: Μία συμπληρωματική ανάγνωση." *ΤΟ ΒΗΜΑ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ*, τόμ. ΙΖ, τεύχ. 65, Χειμώνας 2015.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Al Jazeera (2021), Ukraine may seek nuclear weapons if left out of NATO: Diplomat, 16th April, https://www.aljazeera.com/news/2021/4/16/ukraine-may-seek-nuclear-weapons-if-left-out-of-nato-diplomat (Πρόσβαση: 06/01/2025)

Antunes, S., & Camisão, I. (2017). "Realism." In S. McGlinchey, R. Walters, & D. Gold (Eds.), International Relations Theory (pp. 15–21). E-International Relations Publishing.

Arquilla J. & Ronfeld D. (2020), Whose Story Wins Rise of the Noosphere, Noopolitik, and Information-Age Statecraft, RAND Corporation, 27th July, https://www.rand.org/pubs/perspectives/PEA237-1.html

Atland K. (2022) Russia's maritime expansionism in the Black Sea region, Norwegian Defence Research Establishment, 2nd May, https://www.ffi.no/en/news/russias-maritime-expansionism-in-the-black-sea-region

Costa, O., Martínez Blanc, C. (2024). Back to the Roots? The War in Ukraine and Grand Theories in International Relations. In: Wiesner, C., Knodt, M. (eds) The War Against Ukraine and the EU. Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-35040-5_2

Deudney D. & Ikenberry J., (1999) The nature and sources of liberal international order, Review of International Studies (1999), 25, 179–196 https://www.cambridge.org/core/journals/review-of-international-studies/article/nature-and-sources-of-liberal-international-order/085D7A99C0C9EFB5F96BE9B096DD9548

Dickinson, L. A. (2022), The Russia-Ukraine War and the Seeds of a New Liberal Plurilateral Order. *American Journal of International Law*, 116(4), 798–809. https://www.cambridge.org/core/journals/

american-journal-of-international-law/article/russiaukraine-war-and-the-seeds-of-a-new-liberal-plurilateral-order/5B97F7BDD2E5A0BBA7CE49E5C785BCE2?utm_source=chatgpt.com

dos Reis, F. & Grzybowski, J. (2023) Moving 'Red Lines': The Russian–Ukrainian War and the Pragmatic (Mis)use of International Law. Global Constitutionalism, Volume 13, Issue 2, July, pp. 317 - 339 DOI: https://doi.org/10.1017/S2045381723000175

Elias Götz (2016) Neorealism and Russia's Ukraine policy, 1991-present, Contemporary Politics, 22:3, 301-323, DOI: 10.1080/13569775.2016.1201312

Finnemore, M., & Sikkink, K. (1998). "International Norm Dynamics and Political Change." International Organization, vol. 52, no. 4, pp. 887–917. Cambridge University Press, https://doi.org/10.1162/002081898550789.

Hayat, M. M. (2022). Russia-Ukraine War: A Constructivist Analysis. Journal of Politics and International Studies, 8(2), 29–40. https://pu.edu.pk/images/journal/politicsAndInternational/PDF/3_v8_1_2022.pdf

Hartog M, Neffke F & Yang Li (2022), The Economic Geography of the war in Ukraine, Complexity Science Hub of Vienna, March 23 https://vis.csh.ac.at/12-facts-ukraine-rus-eu/

Huntington, Samuel P. (1997). The clash of civilizations and the remaking of world order. New York: Touchstone.

Gahramanova Laman Vaqif (2024). Origins of the Russia-Ukraine War: Realism versus Constructivism. Khazar University Journal of Social Sciences. http://dspace.khazar.org/jspui/bitstream/20.500.12323/7705/1/Origins%20of%20the%20Russia-Ukraine%20war-%20Realism%20versus%20Constructivism.pdf

Gamez H. B. D (2023), Why Russia Invaded Ukraine: A Multitheoretical Approach, The Geopolitics, 14th March, https://thegeopolitics.com/why-russia-invaded-ukraine-a- multitheoretical-approach/

Geis, A., & Schröder, U. (2023), Global Consequences of the War in Ukraine: The Last Straw for (Liberal) Interventionism? Zeitschrift für Friedens- und Konfliktforschung, 11, 295–307. https://doi.org/10.1007/s42597-022-00089-1

Joja I.S. (2021), The Biden Administration's Eastern Europe Policy: New Hope for Georgia?, Middle East Institute, 29th January, https://www.mei.edu/publications/biden-administrations-eastern-europe-policy-new-hope-georgia (Πρόσβαση: 06/01/2025)

Nye J (2004), Soft Power the Means to Success in World Politics (1st edition), Public Affairs, New York, 16th March.

Lamont C. (2022), Research Methods in International Relations, 2nd Edition, SAGE, Uk.

Lawrence P. (2022), Russia's War in Ukraine: State Patriotism or Economic Gain?, Journal of Global Faultlines, Vol. 9, No. 2, 198—211 https://www.jstor.org/stable/48713462?seq=2

Liventseva H, (2022), The Mineral Resources of Ukraine, TIERRA Y TECNOLOGÍA Nº 59, Spanish National Research Council, May, https://www.icog.es/TyT/index.php/2022/05/the-mineral-resources-of-ukraine/

Mackinder H. (1904), The Geographical Pivot of History, The Geographical Journal, Vol. 23, No. 4, April, 421-437. https://ndisc.nd.edu/assets/422105/mackinder_1904_heartland_article_17_pages.pdf

March, J. & Olsen. J, (1998), "The Institutional Dynamics of International Political Orders." International Organization, vol. 52, no. 4, pp. 943–69. JSTOR, http://www.jstor.org/stable/2601363.

Marrow A. et al, (2022), Russian buildup at Ukraine border includes blood for wounded, U.S. officials say, Reuters, 29th January, https://www.reuters.com/world/europe/russian-buildup-ukraine-border-includes-blood-wounded-us-officials-say-2022-01-28/ (Πρόσβαση 06/01/2025)

Marshall T. (2015), Prisoners of Geography, Ten Maps That Tell You Everything You Need to Know About Global Politics, Elliott and Thompson Limited.

Mearsheimer, J. (1993), The Case for a Ukranian Nuclear Deterrent, Foreign Affairs, Vol. 72, No. 3, pp 50 - 66, https://www.jstor.org/stable/20045622?origin=JSTOR-pdf

Mearsheimer, J. J. (2022). The Causes and Consequences of the Ukraine Crisis. The National Interest Magazine. 108 JOELS: Journal of Election and Leadership, 4 (2), Juli 2023, pp 96-109 https://nationalinterest.org/feature/causes-and-consequences-ukraine-crisis-203182

Mearsheimer, J. J. (2014). Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault: The Liberal Delusions That Provoked Putin. Foreign Affairs, 93(5), 77–89. https://msuweb.montclair.edu/~lebelp/1993SamuelPHuntingtonTheClashOfCivilizations AndTheRemakingofWorldOrder.pdf

Meiser E., (2018), Introducing Liberalism in International Relations Theory, International Relations Theory, E-International Relations Publishing, pp.22-28 https://www.e-ir.info/publication/international-relations- theory/

Mick C. (2023), The Fight for the Past: Contested Heritage and the Russian Invasion of Ukraine, The Historic Environment: Policy & Practice, VOL. 14, No. 2, 135–153 https://doi.org/10.1080/17567505.2023.2205703

Norton B. (2024), US Senator Lindsey Graham: Ukraine sits on 'trillion dollars worth of minerals that could be good for our economy', geopoliticaleconomy.com, 16th September, https://geopoliticaleconomy.com/2024/09/16/senator-lindsey-graham-ukraine-trillion-minerals/ (Πρόσβαση 16/01/2024)

Office of International Religious Freedom (2022), Ukraine 2022: International Religious Freedom Report, State Department, https://www.state.gov/wp-content/uploads/2023/05/441219-UKRAINE-2022-INTERNATIONAL-RELIGIOUS-FREEDOM-REPORT.pdf

Protsyk O. (2008), Majority-Minority Relations in the Ukraine, The European Centre for Minority Issues, https://www.ecmi.de/fileadmin/redakteure/publications/JEMIE_Datens%C3%A4tze/Jemie-datens%C3%A4tze_2008/1-2008-Protsyk.pdf

Putin V., (2021), Article by Vladimir Putin ”On the Historical Unity of Russians and Ukrainians“, President of Russia, 12th July, http://en.kremlin.ru/events/president/news/66181

Reuters (2021), Russian force on Ukraine border larger than any time since 2014, US says, 8th April, https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-usa-idUSKBN2BV2Z3/ (Πρόσβαση 06/01/2025)

Rossi, M. (2014). Constructivism and Social Influence in the Ukrainian Crisis. POLI 244, 1–10. https://www.academia.edu/19623362/Constructivism_and_Social_Influence_in_the_Ukrainian_Crisi

Russian Presidency (2022), Signing of documents of Recognizing Donetsk and Lugansk People's Republics, http://en.kremlin.ru/events/president/news/67829 (Πρόσβαση 06/01/2022).

Shekhovtsov A. (2011), The Creeping Resurgence of the Ukrainian Radical Right? The Case of the Freedom Party, Europe-Asia Studies Volume 63, 2011 - Issue 2, https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/09668136.2011.547696?needAccess=true

Smith, N. R., & Dawson, G. (2022). Mearsheimer, Realism, and the Ukraine War. Analyse & Kritik, 44(2), 175–200.

Sonin, K. (2024). Modern Imperialism and the Origins of the Russia-Ukraine War. Becker Friedman Institute for Economics Working Paper. https://bfi.uchicago.edu/working-papers/modern-imperialisms-and-the-origins-of-the-russia-ukraine-war/

Tesliuk R. (2023), The Demographic Sustainability of Ukraine: The Historical Retrospective and the Current Challenges, Studia Regionalne i Lokalne, Nr 2(92), https://studreg.uw.edu.pl/dane/web_sril_files/1996/2023_2_tesliuk.pdf

Tierney D. (2022). The Ukraine War and the New Global Liberal Order. The National Interest. https://nationalinterest.org/feature/ukraine-war-and-new-global-liberal-order-205561

Theys, S. (2018). "Introducing Constructivism in International Relations Theory." E-International Relations, February 23, 2018. https://www.e-ir.info/2018/02/23/introducing-constructivism-in-international-relations-theory/

Thomsen V. (1877), The Relations Between Ancient Russia and Scandinavia, and the Origin of the Russian State https://archive.org/details/RelationsBetweenAncientRussiaAndScandinaviaAndTheOriginOfTheRussianStateTheVilhelmThomsen_201806/page/n81/mode/2up?q=rowers&view=theater

Trevelyan M. (2024), Putin's nuclear warnings since Russia invaded Ukraine, Reuters, 13th March, https://www.reuters.com/world/europe/putins-nuclear-warnings-since-russia-invaded-ukraine-2024-03-13/

Ukranian Presidency (2021), Decree №117/2021 of March 24, 2021, Mission of the President of Ukraine in the Autonomous Republic of Crimea, 24 March, https://ppu.gov.ua/en/press-center/today-president-of-ukraine-volodymyr-zelenskyy-signed-decree-117-2021-of-march-24-2021-on-the-strategy-of-de-occupation-and-reintegration-of-the-temporarily-occupied-territory-of-the-autonomous-republ/

Wendt Alexander, (1995), “Constructing International Politics”, International Security Vol. 20, No. 1 (Summer, 1995), pp. 71-81 (11 pages), The MIT Press https://www.researchgate.net/publication/265960638_Constructing_International_Politics

White House (2021), FACT SHEET: Imposing Costs for Harmful Foreign Activities by the Russian Government, Briefing Room, Statements and Releases https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/04/15/fact-sheet-imposing-costs-for-harmful-foreign-activities-by-the-russian-government/ (Πρόσβαση 06/01/2025)

World Bank (2025), Data: Population, total - Ukraine, World Bank Group, https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=UA (Πρόσβαση 14/01/2025)

Wuerth, I., & Hakimi, M. (2022), Russia, Ukraine, and the Future World Order. American Journal of International Law, 116(4), 687-697. https://scholarship.law.columbia.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4891&context=faculty_scholarship